

Bidrag til ærkebiskop Hans Svanes historie

Af Johan Jørgensen

Sammen med portrætter af storkansler Frederik Ahlefeld, feltherren Hans Schack og generalløjtnant Carl von Arnstorff prydede også et maleri af ærkebiskop Hans Svane det såkaldte *Helden Kammer* i det gamle Kunstkammer [1].

At finde Abraham Wuchters storartede billede af den danske kirkes primas i dette politisk-martialske selskab er meget betegnende. Det er først og fremmest biskoppens politiske indsats, der har haft betydning for hans eftermæle, hvilket meget tankevækkende demonstreres i Nationalmuseets »Kunstkammer-rum«, hvor man side om side med »Absalons store kårde, forgyldt« og sammes »Casket af sølv« kan se »en Esponton af det Slags som Officererne og navnlig Capitainerne brugte paa Vagt. Bladet, som er langt og zirlig udarbejdet, har paa den ene Side mellem Rosetter: Doctor Johannes Svaningius Theologus Hafniensis, og under to Roser: Broby in Fionia anno 1651 . . . « [2] Med føje er det jo sagt om Svane, at han »næst Absalon« er den kirkes mand, som har ydet den følgesvangreste indsats i landets politiske historie [3].

Medens Hans Svane jævnlgt har været genstand for den politiske historieforsknings opmærksomhed, har hans historie kun i beskedent omfang formået at fængsle kirke-

[1] F. R. Friis, *Samlinger til Dansk Bygnings- og Kunsthistorie*, 1872—78, s. 166. Maleriet er nu på Frederiksborg.

[2] Nationalmuseet inventar nr. 4933, espontonen skænkedes 1838 af en vis Student Hornbek, den er formodentlig et vidnesbyrd om, at Svane havde stukket penge i den af rigsmarsk Anders Bille og andre adelige anlagte våbenfabrik jfr. Arne Hoff i *Svendborg Amt Aarskrift* 1933, s. 75 ff.

[3] C. O. Bøggild Andersen i *Dansk biografisk Leksikon* red. af Povl Engelstoft XXIII, 1942, s. 163.

historikerne. Ejendommeligt er det således, at der i H. F. Rørdams og Bjørn Kornerups omfangsrige og ikke mindst for det 17. årh.s vedkommende fortjenstfulde forfatterskaber er så lidt at hente angående Danmarks eneste protestantiske ærkebisp. Den biografi, Jens Møller skrev i sin og Laurids Engelstofts Historisk Calendar I, 1814, er naturligvis ganske forældet efter de mange års forløb. En udtømmende monografi turde i høj grad være påkrævet, thi det kan dog umuligt være kirkehistorien ligegyldigt, hvem den mand var, som i Svenskekrigenes og statsomvæltningens bevægede år stod i spidsen for den danske kirke.

Forklaringen på dette forhold er dels, at dette i kirkens som i landets historie så barske tidsrum i almindelighed ikke er yndet af forskerne, og dels, at kilderne er om ikke få så spredte [4]. En af de første og vigtigste opgaver bliver da at søge at få et overblik over kildematerialet, og som et bidrag hertil vil i det følgende blive fremlagt nogle hidtil utrykte breve fra Svane [5].

Helt ubenyttede har disse breve vel ikke været [6], men det er næppe for meget at sige, at der er langt igen, før de er udnyttet til bunds.

Det er ikke just theologiske spørgsmål, der optager den største plads i brevene. Gods og guld spiller en stor rolle, så stor, at den ene halvpart af skrivelserne drejer sig om forretningsanliggender. Dette forhold må naturligvis tages i betragtning ved vurderingen af Hans Svanes personlighed og position, det må også erindres, fordi han som biskop

[4] Sjællands bispearkiv fra Svanes tid er så godt som fuldstændigt gået til grunde ved den fatale brand 1728, men væsentlige partier deraf lader sig rekonstruere gennem Danske Kancellis arkiv i Rigsarkivet. En del af dette materiale foreligger allerede trykt i O. Nielsens Kjøbenhavns Diplomatarium især bd. V og VI jfr. H. F. Rørdam, Danske Kirkelove III.

[5] En del breve er allerede trykt således 1631, 2. aug. Danske Magazin 5. Rk. I s. 151—1656, 20. maj ibid. 5. Rk. II s. 240—1660, 6. april Kirkehistoriske Samlinger 3. Rk. II s. 343—1663, 21. maj Ny Kirkehist. Saml. V, s. 697—1663, 16. november Kirkehist. Saml. 3. Rk. III s. 82f. jfr. 92—1666, 8. maj Ny Kirkehist. Saml. II, s. 813.

[6] Således har C. O. Bøggild Andersen i sin bog Statsomvæltningen i 1660, 1936, gjort brug af Svanes breve til Hannibal Sehested og s. 142 note 469 givet en nyttig fortegnelse over disse.

gav tonen an. Svanes nære tilknytning til borgerstandens øverste lag må huskes. Han var borgmesterson fra Horsens, hvor broderen Oluf siden beklædte samme embede som faderen. Selv ægtede Svane 1639 Marie Fuires af den hovedrige københavnske patricier- og akademikerslægt [7]. 1650—52 finder vi dr. Svane virksom på det københavnske låne-marked, 6. maj 1650 fik han f. ex. prioritet i snedker Henrik Hagemands gård i Skindergade for 500 rd. og i Lauge Iversens våning sammesteds for 100 slettedaler, ialt udsatte han det år 1.166 rd. på denne måde og det følgende år nåede hans udlån op på 4.800 rd [8].

I 1659 fik Svane endvidere skøde på bogtrykker Melchior Martzans gård i Skindergade [9] og af grundtaxten 1661 kan man se, at han var ejer af 7 (udlejede) våninger i Tegl-gårdsstræde, medens grundtaxten 1668 nævner to småhuse, et i Kongensgade og et i Skindergade, samt 12 våninger i Åbenrå [10]. Men allerede flere år forinden havde biskoppen vendt sig til andre interesseområder. 23. juni 1656 overdrog han således fru Anne Ramel noget pantegods [11]. 1658 havde han fået Trørød m. m. i pant af kronen [12], samme år fik han tillagt et kannikedømme i Roskilde [13] og 5. september 1659 udgik kongebrev om, at det efter underdanigst anmodning og begæring tillodes Svane med hustru og børn i deres livstid kvit og frit for landgilde og al anden tyngelse at måtte nyde en gård i Hørsholm birk, Ebberød gård med mølle, skove, fiskevand etc. [14]. Endelig hører vi i oktober 1659, at den københavnske borger Hans Pedersen Klein.

[7] 1657 kan familien Fuires formue anslås til mindst 153.000 rd. hvori Svanes og Marie Fuires c. 17.000 rd. ikke er medregnet (se Johan Jørgensen, *Det københavnske patriciat og staten ved det 17. århundredes midte*, 1957, s. 27).

[8] L.A. f. Sjæll. m.m. Københavns bytings pantebog.

[9] P. M. Stolpe, *Dagspressen i Danmark I*, 1878, s. 153.

[10] O. Nielsen, *Kjøbenhavns Diplomatarium I*, s. 747 og II, s. 809, 829 og 837.

[11] L.A. f. Sjælland m.m. Sjællandsfar landstings pantebog under anf. dato.

[12] C. F. Wegener, *Historiske Efterretninger om Frydenlund*, 1950, s. 15 ff.

[13] RA. Sjæll. Reg. 1658, 8. august.

[14] Ibid. anf. dato.

der havde fået anvist et tilgodehavende hos staten i de norske toldindtægter, da der var blevet disponeret over disse på anden vis, var blevet tilfredsstillet af Svane for 5.040 rd. af beløbet, og at Svane skulle have gods for disse penge [15].

Denne skildring af Hans Svanes godserhvervelser kan give anledning til at søge at belyse det interessante, men unægtelig vanskelige spørgsmål, om hvilken opfattelse han selv havde af forholdet mellem økonomisk aktivitet og alvorlig religiøs overbevisning. Vejledende er her den lig-prædiken Svane holdt 14. juli 1659 over rigsråd Christen Albertsen Skeel [16], hvor dette problem drøftes. »Endog hand aff Vngdommen selff saaledis aff Gud haffver været meget velsignet ved hans K. Forældris gode Forsiun; Saa haffver hand dog icke enten med Ladhed eller Forsømmelse sin Fæderne Arff ladet forkomme, langt mindre med utilbørlig Offverdaadighed (huilcket nu omstunder er alt for gemeent) det fordoyet, men med tilbørlig Flijd og Forsiunlighed det saaledis forøget, at hand med Job haffver kundet toet sine Trin i Smør, oc Klipperne haffver udgydet hannem Oliebecke. Endog, siger jeg, at Herren haffver giffvet hannem hans Hiertis Begiering, Dog alligevel er det saa langt fra, at denne S. Velb. Mand haffver sat Guld til sin Tilljd oc sagt til det beste Guld: Du est min Forhaabning, Eller der aff hofmodet sig, at hans Gods var meget, oc at hans Haand haffde forhuervet saare meget, at hand stedse med største Ydmyghed hafver bekiendt, at det var Herrens Velsignelse, som gjorde hannem rjg, oc sagt med den gode Jacob, at hand var ringere end alle Herrens Mis-kundheder. Hans hafver derforuden ladet see, at hand var af deres Tal, huilcke udspreder oc gifver de Fattige: i det hand med andre de Skielers høyadelige Familie haffver perpetueret til fattige Studenter oc Huus-arme en Capital paa 10.000 Rix Daler«. Hans Svane har øjensynlig været den gyldne middelvejs mand i denne sag, hvor han — uden at engagere sig for stærkt — udtaler sig med ikke ringe bon sens; og når han efter 1660 fortsatte sine godserhvervelser,

[15] Kjøbenhavns Diplomaratum V, s. 662f.

[16] C. F. Bricka og S. M. Gjellerup, Den danske Adel i det 16de og 17de Aarhundrede, Første Samling, 1874—75, s. 312f.

kan man sikkert gå udfra, at han handlede i bevidstheden om at vise »tilbørlig Flijd og Forsiunlighed«.

— 1. juni 1661 måtte Svane få godtgjort af oldengælden af skovene på hans pantegods 600 rd., for hvilke han var gået i kaution for Gunde Rosenkrantz, der interessant nok tre uger derefter var blandt dem, der skulle dømme Universitetet og Svane imellem [17]. 6. oktober s. å. fik Svane som *gave* overladt Ebberød gård, som han hidtil havde haft som pant [18]. 9. marts det følgende år fik han i Norge udlagt Sundfjords fogderi m. m. for 37.314 rd. og den påfølgende 15. april dertil den kgl. del af tienden sammesteds for yderligere 5.545 rd. I 1666 fik Hans Svane dernæst udlagt Svendstrup gård i Borup sogn, Københavns amt for 38.162 rd. Knap et år senere, 15. januar 1667, fulgte som *gave* relutionsretten til samme og 21. februar også som *gave* patronatsretten til Borup og Kimmerslev, samt endelig 28. april 1668 ligeledes som *gave* fri birkeret til Svendstrup [19]. Værdien af det gods, der af staten blev overdraget Hans Svane, androg således — når vi ser bort fra gaverne — 81.021 rd. medens hans krav på statskassen syv år tidligere, ved årsskiftet 1660—61 havde udgjort 59.000 rd. [20]. Som det også fremgår af de her fremlagte breve, var den nye ærkebiskop en i ejendomshandel kyndig mand, der vel vidste at gøre brug af sin indflydelse. Det måtte Københavns magistrat sande. En del af det gods, Svane erhvervede, var nemlig oprindelig tiltænkt København by som en del af den bekendte kongelige gave til staden af Bistrup gods, men var af staten pantsat til Svane. Det var imidlertid gods, der var vel ved magt, og ærkebispen havde ikke den mindste lyst til at lade sig indløse, hvad det også lykkedes ham at undgå [21].

[17] RA. Fortegnelse over kgl. resolutioner gennem Rentekammeret 1660—1719 ved S. Nygaard nr. 258, Chr. Bruun, Gunde Rosenkrantz, 1885, s. 166.

[18] Kronens Skøder II, 110.

[19] RA. Rtk. Extrakt over udlagt gods i Danmark og Norge (212.36) fol. 531, Kronens Skøder II, 241, 250f. og 275 jfr. 264f. — I Trap, Danmark 5. udg. Frederiksborg amt s. 265 anføres, at Svane 1666 af kongen fik overdraget Farumgård, hvilket ikke fremgår af Kronens Skøder. Meddelelsen kan spores tilbage til Pontoppidans Danske Atlas (VI,20).

[20] Johan Jørgensen i Festskrift til Astrid Friis, 1963, s. 155.

[21] Axel Linvald, Bistrup, 1932, s. 17ff.

I Ringkøbing amt overtog Svane 1661 Grubbesholm fra Erik Kruse, men solgte den snart efter igen til Jens Lassen, landsdommeren i Fyen, der var begyndt som skriver hos lensmanden i Kristianstad, og som blev en af statens største kreditorer [22]. I 1659 var Svane blandt fadderne til Jens Lassens datter Anna Margrethe [23] og af brevet til Jacob Bircherod kan vi se, at forbindelsen eksisterede endnu 1663.

Endelig kan det anføres, at Svane 1661 var blandt kreditorerne i boet efter Lave Beck til Førslev og Herlufstrup med en fordring på 1.000 rd. [24].

Er det tydeligt, at Svanes politiske indflydelse er kommet hans virksomhed som godssamler til gode — i så henseende er det vel nok at pege på det af Svanes sekretær skrevne og af Svane selv gennemrettede udkast til gavebrevet på relutionsretten til Svendstrup — så må man omvendt sikkert også sige, at Svanes politiske stilling afstivedes betydeligt ved hans egen og familiens formue.

Som indledning til en betragtning af denne side af Svanes virksomhed, kan der være grund til at standse ved hans forhold til den gamle adel. Vi har allerede i et par tilfælde set biskoppen optræde i rollen som kreditor. Der kan dernæst peges på, at Svane ikke synes at have været yndet af kansler Christen Thomesen Sehested, der dog i mangel af bedre måtte indstille ham til et professorat i Theologi [25]. Derimod stod han sig tilsyneladende godt med to opportuniste af den gamle adel nemlig oversekretæren i Danske Kancelli Erik Krag og rigsskatmester Hannibal Sehested, hvilken sidste han havde kendt i drengeårene, uden at det dog tør siges, at der var tale om noget nærmere forhold.

[22] Trap, Danmark 4. udg. VIII, s. 336, Erik Kruse levede sine sidste år i fattigdom i Viborg se Chr. Bokkenheuser i Personalhist. Tidsskr. 10. Rk. IV, s. 205.

[23] G. L. Wad, Fra Fyens Fortid IV, 1924, s. 78 (noten).

[24] RA. Privatarbiver, Lave Beck (d. 1659).

[25] Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve udg. ved C. F. Bricka og J. A. Fridericia VI, 1885—86, s. 132f.: her går kongen i et brev af 3. februar 1646 ind for at Svane udnævnes til professor i theologi, men at Sehesteds indstilling ikke har været præget af begejstring ses tydeligt af kongens ord: »Paa ded at du beklagede ded, at man haffuer sa faa at welle yblandt. Naar man uyl haffue sadan folek...«

De her gengivne breve fra Svane til disse to er i hvert fald alt for forretningsmæssige og formelle til at der ud fra dem kan drages videregående slutninger i retning af dybere meningsoverensstemmelse endsige venskab [26].

Mest interessant forekommer dog et vidnesbyrd fra det store stændermøde i 1660.

Det er kendt nok, hvorledes Hans Svane spillede en afgørende rolle ved statsomvæltningen. Til de foreliggende fremstillinger er der dog grund til at føje nogle træk, der viser, hvorledes bisperne arbejdede for gejstlighedens og borgerstandens sag mod adelen. Medens Odensebispens Lauritz Jacobsen i flere skrivelser ligesom stillede sig i spidsen for den store flok af præster, der klagede deres nød og bad om hjælp, gik Ribebispens Peder Jensen Kragelund i sin klage til direkte angreb mod adelen [27]. En anden fremgangsmåde brugte Hans Svane, der som god taktiker holdt sig i baggrunden, men hvem vi alligevel øjner bag et indlæg af 9. september fra 24 bønder — af hvilke de to var i stand til at skrive. Med påfaldende veltalenhed skildres her de skadelige følger af adelsfolks strid om patronatsretigheder. Deres sognepræst var død, og siden havde der været »Irring og Tvistighed, og Menighederne derover ikke saa fuldkommelig, som ellers ske kunde, er bleven betjent: og saadant sker formedelst den Tvistighed, velb. Fru Karen Krabbe og velb. Mand Tønne Juel til Søgaard og velb. Frue Anne Ramel til Birkholm haver med hverandre om Præsten at kalde her til Nørre Jerløse og Qvandløse Sogne . . . « De henvendte sig derfor »ydmygeligen« hos kongen om hjælp til at få den af kaldsmændene og menige sognemænd kaldede til sognepræst. »Og eftersom vi for nogen Tid siden

[26] Anderledes C. O. Bøggild Andersen, *Statsomvæltningen i 1660*, 1936, s. 33 og oftere. Selv om det virkelig lod sig fastslå, at det sammesteds s. 386 note 1049 omtalte brevkoncept i Langebeks excerpter 181, Kgl. Bibl. 1) er blevet endeligt udfærdiget i uændret skikkelse 2) at skriveisen er kommet Hannibal Sehested i hænde 3) at den skyldes Hans Svane — så er der ikke hermed skabt noget som helst bevis på et vensabeligt forhold mellem Sehested og Svane, da man bør huske, at Svane meget vel kan have haft andre end venskabelige motiver til at skrive brevet.

[27] *Ny Kirkehist. Saml.* V, s. 119ff og 301ff. jfr. *Kirkehist. Saml.* 7. Rk. V, s. 161.

baade skriftligen og mundtligen hos den ærværdige Her Biskop hæderlig og højlærd Mand Doctor Hans Svane, haver anholdet og begjæret, han herpaa vil gjøre Ende, at vi samme Person til vores Sognepræst og Sjælesørger maatte nyde og beholde efter Kaldsmændenes og menige Sognemænds Vilje og Begjæring; hvilket ikke endnu er sket, formedelst disse forbemeldte trende adelige Personer ikke kan stemmes og komme overens en Præst at kalde . . . «[28].

Sandsynligheden for at vi her står overfor et led i Svanes kampagne mod adelen, er så meget større, som ikke alene tidspunktet for klagen passede udmærket, idet de ikke-adeliges propaganda, der kulminerede med det store agitationsindlæg af 17. september[29], netop da var under udvikling, men også fordi de 24 bønders indlæg åbenbart ramte et svagt punkt hos modparten, eftersom Højesteret 1662 afsagde følgende kendelse: »Efterdi det jus patronatus, formedelst hvilket jus vocandi til Nørrejernløse og Qvandløse Sogne Prætenderes haver fordum ligget til rota præbenda i Roskilde Capitel og ikke bevises, hvorledes det derfra er kommen, og hvad Vederlag derfor er givet, det og bevises siden den Tid afg. Eske Brock sig samme jus haver tilholdt, Kald efter Ordinantsen i Nørrejernløse at være gaaet, er her for Retten afsagt, at Eske Brocks Arvinger bør inden 3 Maaneder efter denne Doms Dato at bevise og fremskikke afg. Eske Brocks jus til samme Kald . . . «[30]. Denne sag er måske ikke blot et skaktræk i det store spil; Chr. H. Brasch, som udførligt har behandlet den siger, at den synes at angå reklamationsretten, retten for adelen til — mod bevis — at tilbagetage rettigheder og gods, som forfædrene havde skænket kirken i katholsk tid. Hvorvidt gik i grunden denne ret? var stunden ikke inde for kirken og dens mænd til at kræve den revideret? den

[28] Ny Kirkehist. Saml. V, s. 689f.

[29] Svanes politiske indsigt og hans kendskab til økonomiske anliggender gør ligesom hans nære borgerlige forbindelser den antagelse nærliggende, at han har haft en betydelig andel i dette indlægs affattelse eller snarere redaktion; thi at dømme efter de af Sv. Christiansen fremdragne oplysninger (Randers købstads historie, 1952, s. 432 ff.) synes der nærmest at have været tale om en behændig sammenstilling af en række borgerlige ønsker med passende indrømmelser til modparten.

[30] Chr. H. Brasch, Vemmetoftes Historie I, 1859, s. 167ff.

var af Christian III givet og tilsikret adel og ridderskab, dengang gejstligheden blev fortrængt fra den fornemste plads blandt stænderne. Endnu lå rundt om ved gejstlige stiftelser og embeder gamle breve og optegnelser, der kunne minde om fordums herlighed [31], og nu da nemesis var over ridderskabet, måtte en revision tegne sig som et lokkende mål for gejstlighedens repræsentanter.

Vil man erkende muligheden af en sådan ideal stræben hos Svane uden derfor at nægte, at hans smag for personlig magt var særdeles veludviklet, så må den opfattelse, efter hvilken Svane alene var magtsyg og pengekræver, en klog politiker (men en mindre fremragende theolog) revideres [32].

Det er navnlig i forholdet til Universitetet, vidnesbyrdene til ugunst for Svane er mange. En sag, som allerede Rasmus Nyerup [33] har fremdraget, om en pasquill, der 1653 var blevet fundet i Svanes port, viser tydeligt nok, at han ikke var elsket af studenterne som inspector for Kommunitetet, og det tør vel anses for givet, at dette var almindeligt bekendt. Her skal yderligere blot omtales den vidtløftige strid om kaldsretten til degneembedet i Tårnby, hvorom flere af brevene drejer sig. Svanes indlæg er unægtelig ikke blide, men modparten strittede imod så godt som muligt, og sagen tjener ingen af deltagerne til ære. Tilsyneladende meningsløst har sammenstødet stor interesse som forpostfægtning for det store slag, som kom til at stå i efteråret 1660. »Os elskelig hæderlig oc høylærd D. Hans Svane«, der så tidligt som i februar 1660 selv leverede koncepter til kongebreve, prøvede her kræfter med sine konservative kolleger. Thi universitetsprofesso-

[31] Gunnar Olsen i *Fortid og Nutid* XIX s. 433 jfr. samme i *Afhandlinger tilegnede . . . Axel Linvald*, 1956, s. 292 ff.

[32] I Københavns Universitet i Reformationens og Orthodoxiens Tidsalder I, 1937, s. 43 f., 77 ff., 114, 147 og 195 skildrer William Norvin Svane som Universitetets fjende nr. 1. Indtil der foreligger en tilfredsstillende skildring af Universitetets historie, kan der m. h. t. Svanes forhold til dette henvises til Henning Matzens meget indholdsrige *Kjøbenhavns Universitets Retshistorie* I, 1879, s. 94, 210 f. 215 og 250 f. II, 1879, s. 275, 318 f. (om Tårnby-sagen) og 340.

[33] Rasmus Nyerup, *Hist.—stat. Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge* III, 2, 1805, s. 135.

terne levede i utilgivelig uvidenhed om, hvem der nu i adelsvældens allersidste dage sad med trumferne på hånden; til skade for institutionen, de skulle tjene, og til skade for sig selv gik de ind for opretholdelsen af det bestående, dødsdømte regeringssystem.

Nok så meget klarsyn og realitetssans besad Hans Svane. Allerede i 1659 gjorde han sig til talsmand for et samarbejde mellem akademikerne og borgerstanden. I forbindelse med spørgsmålet om påligningen af kontributioner havde Københavns borgmestre nemlig foreslået »at Professorerne vilde holde god Korrespondens og fortroligt Venskab med dem udi de Sager, som deres fælles Gavn og Interesse kunde angaa, paa det, naarsomhelst de deres Resolution i fælles angaaende Sager, som om Kontributioner og andet mere, skulde give, de da ej skulde være saa meget ulige i deres Resolutioner, dem selv til Præjudice og Skade«. Svanes stilling til dette spørgsmål er lærerig. Først erklærede han, at han ikke uden videre kunne forpligte sig på gejstlighedens vegne, da det ville være »Ministerio præjudicerligt, dersom han dennem uadspurgt i slige Tilfald gav sin Betænkning«. Men efter således at have demonstreret sin usvigelige loyalitet måtte han forøvrigt mene, at det var rådeligt »at man holder god Enighed med de Dannemænd, som saadant ere begiærendes« [34].

Medens Hans Svanes forhold til de privilegerede stænder i 1660 var køligt og, for så vidt Universitetet angår, ligefrem fjendtligt, var relationerne mellem ham og borgerstanden særdeles cordiale.

Svanes familieforhold trak som allerede antydte stærkt i denne retning. Vi ser bispens som administrator af sin svigermoder dr. Jørgen Fuirens enke Margrethe, født Finckes anselige formue (se brevene nr. 22 og 24). Gunde Rosenkrantz, der som vi har set, skulle være opmand mellem Universitetet og Svane, skyldte allerede 1650 Margrethe Fuiren 7.100 rd.[35] og det endte med, at Gunde Rosenkrantz' gård Vindingegård via broderen Jørgen Rosenkrantz 1663 blev købt af Margrethe Fuiren og fik navnet Fuirendal

[34] H. F. Rørdam i *Nyt Hist. Tidsskr.* VI, s. 525.

[35] LA. f. Sjæll. Sjællandsfar Landstings pantebog 1650 fol. loov.

[36] Trap, Danmark 5. udg. Sorø amt, s. 931.

[36]. Gunde Rosenkrantz var langt fra den eneste. 17. april 1663 anmodede Margrethe Fuiren om, at Henning Quitzow til Quitzowholm, Jakob Grubbe til Røgle, Niels Kruse til Engeltoft og jomfru Anna Catharina Normand til Selsø ved kongens autoritet og myndighed måtte blive tilholdt at efterkomme de Højesteretsdomme, hun havde erhvervet over dem for adskillige summer penge, og som de til hendes største skade »intet vil bekvemme til nogen Betaling« [37]. For Jakob Grubbes vedkommende førte Svanes indgriben senere på året til et missive til Erik Rodsten og Morten Lauritsen om at gøre Svane og hans familie indførsel for de 700 rd. med rente, som Grubbe var blevet dømt til at betale. Også Quitzow faldt til føje og udstedte s. å. en obligation på 2.630 rd. med sikkerhed i jordegods på Sjælland og Fyen til Margrethe Fuiren [38].

Så vidt rakte familiens indflydelse, at rentemester Christoffer Gabel året efter på statens vegne betalte Margrethe Fuiren 1.972 rd. *kontant* [39].

Føjer vi hertil, at Jørgen Fuirens brorsøn Villum (Hensrik d. y.s søn) i 1659 blev en af de 32 mænd og i august 1660 udnævntes til rådmand i København [40] og at Svanes svigerinde Søster Fuiren, der var død 1648, var gift med diplomaten Cornelius Lerche af den kendte fynske patrierslægts [41], må det siges, at Svanes ægteskab havde givet ham en solid basis for at øve indflydelse.

Hvor meget Svanes kontakt med storhandelsmændene Jens Lassen og Hans Petersen Klein betød, er strax vanskeliggere at afgøre. Det bør dog fremhæves at forbindelsen i begge tilfælde var kommet i stand før statsomvæltningen, at Klein i det mindste efter sin egen opfattelse spillede en vigtig rolle ved denne, og at Jens Lassen hørte til de største statskreditorer. At der var tale om interessefællesskab mellem bisen og disse to storborgere er tydeligt.

[37] RA. Da. Kanc. Henlagte Sager 1663, 17. april.

[38] Samlinger til Fyens Historie og Topographie X, 1890, s. 354.

[39] RA. Rtk. Kopibog over kgl. miss. til rentemestrene 1. august 1664.

[40] O. Nielsen, Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse V, 1 889, s. 436, sammes udg. af Henrik Fuirens autobiografi i Personahist. Tidsskr. V, 1884, s. 26.

[41] Jfr. Johan Jørgensen, Patriat og Enevælde, Hist. Medd. om København 1963—64.

Anderledes sikkert kan man udtale sig om de borgerlige kontakter, som Svane skyldte sin egen herkomst. De her fremdragne breve viser, hvor smukt biskoppen hjalp sin broder, Horsensborgmesteren Oluf Hansen Svane — en tidstypisk patricier, der gjorde sig sit erhverv og sit embede så nyttigt, han kunne. Oluf Svane var i august 1660 kommet til København for ligesom ved tidligere stændermøder [42] at repræsentere sin by, og da hans egen ansøgning (brev nr. 7a) ikke syntes at blive imødekommet hurtigt nok, greb broderen ind, og det hjalp. Blot et par dage efter, 6. september, fik Henning Powisch besked om, at borgmester Oluf Svanes ønske om at fæste Hatting korn-tiende skulle opfyldes. Desværre vides der ikke noget om Oluf Svanes optræden på stændermødet, men det er nærliggende at antage, at samarbejdet mellem brødrene har strakt sig ud over privatøkonomiske interessers røgt og pleje.

Også Hans Svanes fætter Clemend Clemendsen havde grund til at være tilfreds med at være i familie med ærkebispem, der gik hans ærinde hos rigsskatmesteren og således skaffede ham den attråede forpagtning af Skanderborg len. Familiens position i det østjyske havde ikke skade af Svanes indflydelse. Men om Clemend Clemendsens bestyrelse af Skanderborg len var særlig heldig, det er rigtig nok et spørgsmål. 1665 lod den nye amtmænd, Corfitz Trolle indlede proces imod ham. Tingbøgerne var blevet slet ført i Clemendsens tid, og det følgende år afsattes tingskriveren [43]. Selv synes Clemendsen at have klaret skærene. I oktober 1668 fornyedes hans forpagtning mod en årlig

[42] Fr. Barfod, *De borgerlige Rigsdagsmænd 1660, 1925*, s. 193—201, *Aktstykker og Oplysninger til Rigsrådets og Stændermødernes Historie i Frederik III.s Tid* . . ved C. Rise Hansen I, 1959, s. 212 og 219.

[43] Karl Hansen, *Beskrivelse over Skanderborg Bye og Slot, 1833*, især s. 69 f. Om Clemendsen kan iøvrigt oplyses, at han 1637—39 nævnes som slotsskriver på Skanderborg, hvor han 1639 havde fået skøde på en øde plads (Kancelliets Brevbøger 4. november 1639), omkring 1653 skænkede han Skanderup kirke en prædikestol og sammesteds fik han siden sin begravelse prydet med et stort epitafium, hvor han fører tilnavnet Fischer (Trap, *Danmark 4. udg. VII*, s. 277). 17. januar 1672 blev der givet tilladelse til at han måtte begraves fra slotskirken (Jyske Registre anf. dato nr. 12.)

afgift på 7.200 rd. samt 4.708 rd. til udredelse af pensioner og bekostninger [44] og 1670 fik han sin afsked i nåde [45].

Hans Svanes indflydelse mindskedes ikke under det nye styre, til hvis sejr han havde bidraget så meget. Endnu i 1682 hedder det i et missive til Kammerkollegiet, »at Kongen af sær Naade og i Henseende til den gode og tro Tjeneste, som forrige Ærkebiskop, afgangne Dr. Hans Svane, har gjort Kongens Fader, har bevilget hans Efterleverske Fru Marie Fuires og deres Børn« at Svendstrup må anses som en hoved- og sædegård [46]. Betegnende er det, at Svanes famulus Peder Andersen, der havde repræsenteret ham under striden med professor Christen Ostenfeld om svogeren, dr. Henrik Fuires testamente til Universitetet, nu i 1661 skulle rejse rundt og præsentere den gejstlige stand Arveenevoldsregeringsakten til efterretning og underskrift [47]. 30. oktober 1660 havde Svane aflagt ed som ærkebiskop, råd, assessor i Statskollegiet og præsident i Konsistorialkollegiet, og regeringen tøvede ikke med at gøre brug af hans administrative evner. 3. december fik han ordre til sammen med Ove Bjelke at dømme Oluf Mentsen [48] og Erik Oppdal imellem angående et præstekald i Trondhjem len. Det følgende år var han blandt prins Christians ledsagere, da denne drog til Norge for at blive hyldet, hvilket for Svanes vedkommende førte til fornyet beskæftigelse

[44] RA. Fortegnelse over kgl. resolutioner gennem Rentekammeret 1660—1719 ved S. Nygaard nr. 918. jfr. nr. 2043 og Carl Christiansen, *Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie*. . I, 1908, s. 149.

[45] J. Bloch, *Stiftamtmand og Amtmand i Kongeriget Danmark*. . 1895, s. 123f. — Der kan være grund til at gøre opmærksom på, at Gunde Rosenkrantz også her kom i berøring med Svane og hans familie, idet han var lensmand over Skanderborg indtil Clemensden fik lenet i forpagtning.

[46] *Kronens Skøder* II, 1908, s. 507.

[47] J. Møller i *Hist. Calender* I, s. 306; en anden famulus Søren Christensen Lemvig omtales af C. O. Bøggild Andersen, *Statsomvæltningen* i 1660, 1936, s. 142.

[48] *Norske Kongebrev, Register* ved H. K. Schutter, Rolf Fladby og Sølvi Sogner I, 1962, s. 5. om Oluf Mentsen jfr. Svanes brev af 23. oktober 1660 (nr. 8). 17. november 1661 nævnes Svane i forbindelse med en anden kommission *ibid.* s. 30. 12. juli 1661 havde et missive til rentemestrene bestemt, at Svane skulle have assignation i nogen af »vores visseste intrader i Norge« for 14.000 rd. forstrakt under krigen, så at kapital og rente fuldkommen blev betalt. (RA. Rtk. Kopibog over kgl. missiver).

med norske forhold. 13. december 1661 fik Svane sæde i en kommission, der i øvrigt bestod af Frederik Ahlefeldt, Kørbitz og Chrf. Gabel, og som skulle deltage i arbejdet med en nyindretning af Kancelliet [49]. 1664 finder vi ærkebispens som medlem af en kommission, der skulle undersøge visse tvivlsspørgsmål i Statskollegiets betænkning om lavene i København [50]. Og endelig må det nævnes, at Svane i 1667 skulle deltage i revisionen af Skatkammerets regnskaber [51].

Det var da intet under, om det kunne knibe med varetagelsen af de biskoppelige forretninger. Århusbispens Erik Mogensen Grave skriver således i sin selvbiografi, at Svane havde ladet ham forstå, at han i samme år 1664 eller i det seneste 1665 ville »holde Doctoratz-graden« — men »som samme dend S. Mands forsæt formedelst mange hans høje Embedis forrætninger ei bleff effterkommet« behagede det *kongen* at udnævne Grave til doctor theologiae per bullam [52].

På den anden side gav det meget administrationsarbejde uægtelig indflydelse. Bjørn Kornerup har fremdraget et tankevækkende eksempel på, hvorledes selv en mand som Ribebispens Peder Jensen Kragelund mente at måtte anvende af sin diplomatiske kunst (og den var stor) for at opnå ærkebispens støtte i en vanskelig sag [53]. Og ikke mindre interessant er den skildring generalløjtnant Jørgen Bjelke i sin selvbiografi [54] giver af Svanes optræden, da Bjelke i hans og Joachim Irgens' nærværelse på Skatkammeret over for kongen fremførte en klage over »sin og sine u-myndige Med Arfuingers Fortrøchelse fra deris timelige Welfærdt«. Thi »Da berettede Bispem om, huor mange tusinde Rixdr. hand og hans Suoger Seigr. Fyren hafde lefuerit ind i hans May.ts egit Cammer . . . «

[49] Knud Fabricius i Den danske Centraladministration.. red. af Aage Sachs, 1921, s. 201.

[50] *ibid.* s. 247.

[51] Carl Christiansen, Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie I, s. 98.

[52] Kirkehist. Saml. 3. Rk. III, s. 326.

[53] Bjørn Kornerup, Ribe Katedralskoles Historie . . II, 1952, s. 117.

[54] Generallieutenant Jørgen Bjelkes Selvbiografi udg. af I A. Fridericia. 1890, s. 182f. En sammenligning med de her meddelte supplerer fra Svane (brev nr. 18 f.ex.) styrker tilliden til Bjelkes fortælling.

Her står vi ved en af grundpillerne for Svanes indflydelse. Sagen var nemlig, at ærkebispen og hans familie havde midler at stille til rådighed for staten ikke blot før og under Belejringen — som så mange — men endog ervedover. Ikke alene ved galant i al underdanighed at overlade hendes majestæt dronningen Bogø som en »ringe Præsent« (brev nr. 12), men, hvad der betød nok så meget, ved at stille rede penge til disposition for majestæterne. 1. oktober 1664 skulle således Svane af skriveren over Trondhjem amt have godtgjort de 5.000 rd. som han havde udlagt til Kastellets bygning [55].

Trods al kongegunst og indflydelse havde Hans Svanes stilling også sine skyggesider. Forholdet til præstestanden var således ikke uden vanskeligheder; ganske vist havde ærkebispen ved personlig indgriben fået udvirket et reskript om at præsterne i Sælland måtte forskånes for virkelig indkvartering mod at betale en månedlig afgift [56], men i juni 1661 skrev den svenske resident hjem, at præsterne på landet var utilfredse med accisen og mølletolden, som de skulle oppebære af bønderne og svare for indbetalingen, og de klagede over, at ærkebispen ikke bedre iagttog deres tarv men samtykkede i, at de besværedes med dette odieuse hverv [57].

Om den menige gejstlighed har påskønnet, at standens privilegier af 24. juni 1661 gav præsterne støtte på det punkt, hvor biskop Kragelund under stændermødet det foregående år havde rettet sit angreb nemlig inddragelsen af bondegårde under tiendefri hovedgårde [58], det er et åbent spørgsmål. At Svane har haft sin del af æren for denne paragraf, er dog vel utvivlsomt. Heller ikke ved vi, om Svane har høstet ros i videre kredse for sin bestemte

[55] RA. Rtk. expeditionsprotokol nr. 8 s. 26f. Om et kortvarigt lån på 3.100 rd. i 1665 til dronningen: RA. Partikulærkammeret, dronning Sophie Amalie, regnskabsbog litr. A. 1662—67 fol. 5 v. og 7.

[56] Originalt reskript af 14. december 1660, paraferet af Hannibal Sehested i RA. Landetaten, Fr. III.s Reskripter til enkelte Personer, Otto Pogwixch 1660—64.

[57] P. W. Becker, Samlinger til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredies Regiering. .I, 1847, s. 243 med henvisninger, jfr. brev nr. 13.

[58] Gunnar Olsen, Hovedgård og bondegård, 1957, s. 212.

afvisning af selve kong Frederiks ønske om at indkalde fremmede theologer [59]. I det hele taget har man næppe i tilstrækkelig grad været opmærksom på Svanes arbejde for at hævde standens position. Svanes og Kragelunds afregning med den gamle adel i 1660 løste jo langt fra alle kirkens problemer. Nok så betydningsfuld var vel ret beset den front, der vendte mod kongemagten. Thi lige så lidt som adelen havde kirken let ved at stå sig over for den stadig expanderende centralstyrelse, der grupperede sig om majestæten. Og her kunne selv ikke Svane trænge igennem med sine og standens krav. Den udvikling som havde gjort sig så kraftigt gældende under Christian IV (kongen foretog som oftest bispekaldelsen, kalenderne forbødes 1618, der afholdtes ikke nationalkoncilier efter 1629 [60]) lod sig ikke standse.

I denne sammenhæng må man se Hans Svanes forsøg på at få etableret sit Collegium Consistoriale, hvormed ikke blot bestyrelsen af kirkelige anliggender skulle emanciperes fra Danske Kancelli men tillige ledelsen af skole- og fattigvæsen med eet slag tilbageerobres til gejstligheden fra den verdslige magt [61]. Forsøget lykkedes som bekendt ikke, og selv om sorgen i gejstlige kredse over at ærkebispens myndighed ikke yderligere forøgedes nok har været behersket, så faldt dog Svanes nederlag tilbage på hele standen. Kontrasten mellem den pompøse udskrift på Næstvedpræstens brev [62] og dettes rutinemæssige behandling i Kancelliet er meget betegnende. På ganske lignende måde forløb en sag af samme art (om en dåb forrettet med øl) fem år senere. Her erklærede Svane: »Nu kand eller tør Jeg her udi inted

[59] Ny Kirkehist. Saml. III, 221 f. Danske Mag. 5. Rk. II, 62f. og III, 195.

[60] H. J. H. Glædemark, Kirkeforfatningsspørgsmålet i Danmark indtil 1874, 1948, s. 9. På den anden side tog det naturligvis sin tid inden fyrstens indgriben i kirkelige anliggender blev noget selvfølgeligt, se interessante iagttagelser hos Svend Borregaard, Danmarks og Norges kirkeritual af 1685, Teologiske Studier nr. 13, 1953, s. 39f. og s. 100 note 90, jfr. også Kirkehist. Saml. 5. Rk. I, s. 361.

[61] Instruxen for Collegium Consistoriale er trykt af H. F. Rørdam i Ny Kirkehist. Saml. V s. 239ff. en grundig kirkehistorisk kommentar til dette akttykke er meget at ønske.

[62] Se tillæg.

ordinere, med mindre Jeg tilforn vedste hans Kongl. Ma. naadigste Villie« [63]. Når Svanes Collegium Consistoriale ikke blev til noget, er forklaringen naturligvis som ofte fremhævet bl. a. den, at det blandt alle af indflydelse har været en almindelig anskuelse, at ærkebisen i forvejen besad mer end tilstrækkelig magt og myndighed. Hans Svanes livsindstilling og moralkodex var desuden trods alt slet ikke konform med de kredsens, som nu førte det store ord i dansk politik og administration [64]. Baggrunden for Svanes kritiske holdning til det nye regime i fortalen til det i 1666 udkomne bind af den store kommentar til Daniels bog er således ikke til at tage fejl af. Her læste ærkebisen »blodiglerne« i statsembederne texten, og de til ørkesløshed og overdådighed hengivne »hvepse« og »droner«, der allerede i ligprædiken over Christen Skeel havde fået en alvorlig formaning, fik nu påny en påmindelse. Samtidigt opfordrede Svane, hvad der var meget naturligt for en statskreditor og talsmand for borgerlige dyder som flid og sparsommelighed, til orden i statsfinanserne [65].

Der har muligvis været endnu en grund for Svane til at være mindre tilfreds med tingenes tilstand. Men på dette punkt vil man lede forgæves efter blot den mindste antydning i hans skrifter og breve. Kongen selv var det naturligvis aldeles udelukket at laste på nogen som helst måde. Et og andet tyder imidlertid på, at kong Frederik III personlig var en alvorlig hindring for virkeliggørelsen af Svanes ønske om både af navn og af gavn at være den danske kirkes primas i dette begrebs videste betydning.

Det er vel bekendt, men det fortjener at understreges i denne sammenhæng, hvor dyb en interesse denne den lærdeste af Danmarks konger nærede for theologien. »Gerne overværede han theologiske Disputationer ...

[63] Ny Kirkehist. Saml. II, s. 813.

[64] Jfr. Johan Jørgensen, Bilanz 1660, Adelsvældens bo, i Festskrift til Astrid Friis, 1963, s. 153—71, Svanes regnskaber kom siden til revision i Den store Revisionskommission uden at denne — så vidt det kan afgøres — fandt angribelige punkter jfr. Carl S. Christiansen i Hist. Tidsskr. 7. Rk. IV, s. 60 og 86, jfr. det ovenfor nævnte missive til Kammerkollegiet om Svanes fortjenester af kongehuset.

[65] C. O. Bøggild Andersen, Statsomvæltningen 1660, 1936, s. 387f. bringer en gennemgang af fortalen.

Han var i den Grad hjemme i Kontroverstheologien, at han drev mangelen en høj lærer Doctor theologiae Sveden af Panden« skriver Bjørn Kornerup [66]. Desværre savnes stadig en undersøgelse af de danske kongers opfattelse af deres forhold til kirkestyret efter reformationen [67]. Som allerede antydning, tør det dog siges, at Christian IV for sit vedkommende i høj grad følte sig som kristen øvrighed og med væld varetog sine pligter i så henseende [68], således at sønnen og efterfølgeren kun behøvede at fortsætte efter de allerede fastlagte retningslinier for til gavn af virke som kirkens øverste leder. Når slige magtbeføjelser tilmed skulle udøves af en mand, der både var interesseret og besad virkelig sagkundskab, er det ikke så mærkeligt, at selv Hans Svane måtte komme til kort. Her har vi vel den egentlige grund til konsistorialkollegiets forlis; der var simpelt hen ikke plads til det, når kongen var en virkelig SUMMUS EPISCOPUS [69]. Derfor ser vi også Svane henskyde mere dubiose sagers afgørelse til majestættens vilje. Og derfor fastslog Danske Lov 1683, byggende på Kongeloven af 1665: Kongen haver og eene Høieste Magt over ald Clericiet, fra den Høieste til den Laveste, at beskikke og anordne ald Kirke og Gudstieniste, Moder, Sammenkomst og Forsamlinger om Religionssager efter Guds Ord og den Augburgiske Confession, naar hand det raadeligt eragter, at byde og forbyde [70].

[66] Den danske Kirkes Historie under Redaktion af Hal Koch og Bjørn Kornerup IV, 1959, s. 295 f.

[67] Jfr. J. Oskar Andersen i Kirkehist. Saml. 7. Rk. V, s. 3ff.

[68] Bjørn Kornerup i det i note 66 anførte værk s. 187.

[69] Den gunst og agtelse Svane nød hos kongehuset og den hæder, dette viste hans minde, taler for, at kongens uvilje mod konsistorialkollegiet skyldtes principielle grunde.

[70] Frederik III.s efterfølgere holdt stærkt på deres rettigheder i denne som i anden henseende, Christian V fastslog således: »... den Høyhed oc Rettighed, som ellers til den Geistlige Jurisdiction oc Jus Episcopale henhører, kommer alleene Kongen til, som det ypperste oc høieste Hoffvit her paa Jorden, saa wel i Geistlige som i werdszlige sager.« (Kong Christian den Femtes Testamenter... udg. ... ved J. J. A. Worsaae, 1860, s. 21). Og hertil svarer en af Erik Pontoppidan overleveret beretning om en strid i 1716 mellem biskop Worm og provst Jacob Lodberg om principperne for fattiglovgivningen, i hvilken Lodberg havde fået medhold hos Geheimekonseillet; Worm skal i den anledning have sagt til kongen »Paa

Ved Hans Svanes død 1668 indberettede den svenske resident Gustav Lilliecrona, at ærkebisen pludselig i gode venners selskab var blevet syg og kort efter var afgået ved døden. »Denne ærkebiskop« fortsatte svenskeren »var også en af dem, der havde hjulpet kongen i Danmark til souverainiteten, altså er 3 af dem, som havde ladet sig bruge som instrumenter til denne forandring, nemlig hr' Hannibal Sehested, præsidenten her i staden Hans Nansen og endelig ærkebisoppen hensovede ved meget hastige dødsfald« [71]. Denne svenskerens insinuation understreger, omend lovlig dramatisk, det stærke indtryk som både samtid og eftertid har modtaget af Svanes politiske indsats. Dette indtryk er, som vi har set, i og for sig ganske rigtigt, men det bør ikke være enerådende. Hans Svane var ikke alene den kloge, selvhævdende, penge- og godskære politiker. Et aktstykke som brevet fra den kendte skolemand Hans Mikkelsen Ravn viser ved sin ligefremme, venlige tone at Hans Svane besad andre egenskaber end den traditionelt fremhævede myndighed. »Oprictighed, Kiærlighed oc Huldhed, mod hans mange Hæder-værdige, oc meget Fornemme beslectede oc besuogrede, Venner, Collegas oc andre Bekiendte« var blandt de egenskaber hos Svane, som sognepræsten ved Vor Frue kirke Jacob Faber priste i sin ligprædiken over ærkebisen »En Ypperste Præstis lefvende Contrafey« [72]. Det bør erindres overfor de mange vidnesbyrd, der peger i modsat retning. Der er også grund til at mærke sig Fabers øvrige karakteristik »Hans Retsindige oc Uforfalsked Lærdoms Reenhed til hans Døde-Dag, hans Troeskab oc Flittighed i hans Høy-Anseeliige, Hæderlige Kald oc Embede, hans Nidkerhed for Guds Æris Befordring oc Forfremmelse, hans Underdanigste Troeskab mod hans Allernaadigste Herre oc Konning« [73]. Thi så meget man

den Maade kan jeg ej regjøre mit Præsteskab«, hvortil kongen ikke uden skarphed replicerede »Den Umage har Vi ogsaa paataget Os selv« (Suhm, *Nye Samlinger* III, 1794, s. 295).

[71] P. W. Becker, *Samlinger*. .II, 1857, s. 232f.

[72] trykt 1676, jfr. Bjørn Kornerup i *Frue Kirkes og Menigheds Historie*, 1929—30, s. 269 og H. F. Rørdams velafvejede karakteristik i *Dansk biografisk Lexikon* udg. af C. F. Bricka XVI, 1902, s. 597—605.

[73] En Ypperste Præstis lefvende Contrafey s. 68f. M.h.t. Svanes af

end må give ærkebispens kritikere ret i, at han ikke kan frikendes for tilbøjelighed til at identificere sit høje embedes værdighed og sin stands position med sin personlige magt og myndighed, må man have blikket åbent for de positive sider ved Hans Svanes personlighed, som Faber har nævnt, som også spores i de her fremdragne kilder, og som var blandt de vigtigste forudsætninger for hans enestående karriere og vel især for, at hans mæglerhverv ved den store statsforandring kunne gennemføres med held.

Efterfølgende breve og aktstykker er så vidt muligt gengivet ord- og bogstavret, idet dog brugen af stort begynderesbogstav er normaliseret undtagen i Svanes eneste egenhændige udfærdigelse (brev nr. 21) samt i broderens egenhændige indlæg (brev nr. 7a).

1.

Memorial.

Gunstige H. Secreterer.

Endog at det uvisse aff samme Godtz iche sig meget kand beløbe, en Deel formedelst att Godtzit siunis vel nu at skal bliffue øde; en Deel att Bygningen paa Gaardene er Bøndernes Arff oc Eje; oc derfor giffuer gandske ringe Stedtzmaal. Dog alligewell, paa det jeg iche skal siunis at vere Cronen for nær, er jeg gierne tilfredtz att det maa effterregnis, ochuis det iche høyere taxeris, end jeg kand vere uden Skade, seer jeg gierne at det udi Summen inddragis.

Faber fremhævede nidkærhed kan der være grund til — med henvisning til brev nr. 2. — at gøre opmærksom på, at Svane sikkert har været i overensstemmelse med vide kredse, hvis indstilling nødvendigvis måtte præges stærkt af tidsalderens mange ulykker (pest, krig, erhvervskrise). Jfr. hertil et interessant vidnesbyrd om massepsykose, som den senere biskop Jens Bircherod bringer i sine dagbøger (udg. ved Christian Mo-bech, 1846, s. 101) »Saa jeg en meget stor Mængde Mennesker . . communicere. Det samme ogsaa skeete udi flere Kirker, saavel uden som inden Byen. Alt formedelst den utidige og daarlige Indbildning, som de havde fattet sig, om en usædvanlig og fatal Ødelæggelses Forventelse paa St. Lauritzes Dag.«

Iliigemaade att Oldengielden aff Skouffuerne til samme Byer liggendis maatte effterslais.

M. H. Secretærens P. T.

Hans Svane

[kun underskriften egenhændig]

RA. Da. Kane. B. Konc. og indk. sager vedk. kgl. maj. pantsatte jordegods 1652—60 nr. 254.

2.

Gunstige Velb. H. Secreterer.

Efftersom jeg kommer i Forfaring, att udi denne bedrøfelige Beleiringstid, her udi Byen skal findis, hvilcke med Comoedier at agere, giffuer maaskee Andledning til Sickerhed oc adskilligt, som bedre var lat end giort, oc hvorved den høyeste Gud til videre Straff tilbørligen kand opveckis: kunde jeg icke effterlade saadant Gunstig Velb. H. Secreterer att giffue til kiende, med tienistvillig Begiering, att saadant for hans kongl. Mayst. voris allernaadigste Herre maatte andragis, paa det betimeligen kunde forekommis, hvis heraf i Lengden til Guds fortørnelse, oc maaskee, anden Ulempe kunde geraade. Oc vil jeg haffue hermed gunstig Velb. H. Secreterer aff Hiertet ønsket et lycksaligt nyt Aar, oc Hannem med gandske adelige Familie, til Liffs oc Siels trygge Beskiermelse, den gode Gud troligen befalet, forblifuendis stedtze gunstig H. Secreterers

P. T.

Hans Svane

[kun underskriften egenhændig]

RA. Indlæg til Sjællandske Tegnelse 1660, 10. jan. nr. 34 jfr. O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium V, 690 f. og Hans Svane. De hellige Lectier aff Guds Ord, som paa de trende alm. Bede oc Bedrings Dage udi Danmarck d. 29., 30. April oc 1. Maii 1657 skulle fremsettes.

3.

Gunstige H. Secreterer, Høyærede gode Ven.

Efftersom den Tvistighed, som Universitetet mig paa Kiøbenhafns Skolis Veigne for nogen Tid siden paaført haffuer,

dagligen tiltager, oc alle aff mig foreslagne billige Midler mig beneectis, idet Professores hvercken Commissarier haffuer villet samtycke, icke heller mig enten Protocollerne eller Udskrifter deraff meddele, som dog ingen Professori hidindtil haffuer veret veigrit; oc jeg derfor nødvendig er aarsaget, Sagen for den høyeste Ret att lade indsteffne, hvilchet dog icke vel skee kand, med mindre tilforn derudi er skeed nogen Opliusning, hvortil jeg en Deel Professorum Vidnisbiurd nødvendig behøffuer. Er jeg paa det underdaanigst begierendis en kongelig Befalning til M. Rasmus Envoldson Brockmand naadigst at maatte meddelis, at hand Vidnisbiurdene som Prorektor afhører, eftersom Rector Academiae sit Vidne selff skulle afflegge; oc att Professores derhos maatte befalis, att de sig med det omtvistede Degnekald indtil Sagens Uddrag intet befatte. Vil hermed hafue gunstige velb. H. Secreterers under den Høyestis Beskiærmelse til Siel oc Lif troligen befallit, forblifuen dis stedtze

Velb. H. Secreterers

Kiøbenhafn 23. Febr.

1660.

P. T.

Hans Svane

Udskrift: Erlig oc velbiurdig Mand, Erick Krag til Bramming, hans kongl. Mayst. øffuerst Secreterers, oc Befalningsmand offuer Lundenes Slot oc Lheen, min gunstige oc høyærede Ven dette tienistviligen.

[kun underskriften egenhændig]

RA. Indlæg til Sjællandske Tegnelser 1660, 28. febr. nr. 219.

3a.

Vor synderlig Gunst tilforn.

Effttersom for os underdanigst haffuer andragit os elskelig hæderlig oc høylærd D. Hans Svane, Superintendent offuer Sielands Stift at der skal vere opkommen imellem voris Universitet her i Byen, oc hannem paa Skolens Veigne her sammesteds [rettet fra: i Byen] nogen Irring andlangendis Tornby Degnekald paa Amager, oc hand til Sagens Oplius-

ning nødvendig behøffuer Rectoris Academiae oc en Deel de andre Professorum Vidnisbiurd.

Thi bede vi eder oc naadigst [overstreget: ville] befale at I som Pro-Rector Academiae samme deres Vidnisbiurd med fordeligst lader afhøre, oc att imidlertid indtil Sagens Uddrag Professores sig med det omtvistede Degnekald intet befatte. Dermed skeer vor Villie etc.

RA. Indlæg til Sjællandske Tegnelse 1660, 28. febr. nr. 219 [med samme hånd som foregående]

4.

Gunstige Velb. H. Secreterer, høyærede gode Ven.

Jeg fremskicker, effter Affskeed, baade min venligst skriftlig Begiering til Rectorem Academiae, hannem for offuer fem Vger siden tilskicket, andlangendis Commissarier i den imellem Academiet oc mig omtvistede Sag att begiere; saavelsom Rectoris mig derpaa giffuen Svar, hvorudi mig min billig Begiering aldelis benectis. Jeg haffuer siden den Tid søgt adskillige Midler, til samme Sags Endskab at befordre, er mig dog imod Forhaabning alt saadant affslaget. Beder derfor paa det underdanigst, att det maatte behage Hans kongl. Mayst. min allernaadigste Herre, enten ved Commissarier, eller anden Middel samme omtvistede Sag att befordre, paa det med fordeligste dermed maatte komme til Endskab, efftersom dagligen ny Misforstand opvoxer. Thi enoc i gaar haffuer Rector Academiae fremskicket en Person, som i Torneby Kircke icke alleniste Degnens Bestilling haffuer forvaltet; (endog en Skolis Person, efter Rectoris Scholæ Anordning, som Tienisten en Tid lang upaaanchet, efter Ordinantzen, oc Friderici 2di, høylofflig Ihukommelsis aabne Bref, haffuer ladet forsiune, paa samme Tid i Kirken var tilstede, Degnens Embede att betiene) men endocsaa effter Tienisten var forrettit, selff det hannem aff Professorerne giffuen Kaldsbref for Meenigheden oplest, imod all hidendtil vedtagen Brug oc Skick. Huis hans Excell. H. Rigens Hoffmester for Svagheds Skyld ey skulle kunde vere offuerverendis i denne Sags Decision, ønskede jeg gierne, enten deres Excel. Excell. Excell. [sic!] velb. Mogens Høg, velb. Gunde

Rosenkrantz, velb. H. Axel Vrop, velb. Peiter Reedtz, eller oc hvilche aff de andre gode Herrer høyvise Rigens Raad, hans kongl. Mayst. selff naadigst behagede, til Commissarier maatte forordnis. Gud veed, det gjør mig hierteligen ont, att jeg skal foraarsagis hermed den høye Øffrig-
hed at besverge; men efftersom min Eed, oc Embedis nødvendig Forrettelse mig saadant afftrenger, formoder jeg paa det underdanigst, at hans kongl. Mayst. denne min dristig Anmodning med kongelig Naade optager.

Vil hermed haffue Velb. H. Secreterer under den Høyetis Beskiermelse troligen befalet forbliffuendis stedtze

Kiøbenhafn den 27. Febr.
1660.

Velb. H. Secreterers
P. T.
Hans Svane

Udskrift: Erlig oc velbiurdig Mand, Erick Krag til Bramming, hans kongl. Mayst. øffuerst Secreterer, oc Befalningsmand offuer Lundenes Slott oc Lheen, min gunstige oc høyærede gode Ven, dette
tienistvilligen.

[kun underskrift egenhändig]

RA. Indlæg til Sjællandske Tegnelse 1660, 28. febr. nr. 219, hvoraf det fremgår, at Jørgen Seefeld, Mogens Høg, Gunde Rosenkrantz og Peder Reedtz denne dag fik ordre til at dømme Universitetet og Svane imellem i denne sag.

4a.

Salutem in Christo et amore.

Kiere H. Hans Clausøn, gode Ven, efftersom vi erfarer, at hæderlig oc høylærd Mand, Doct. Hans Svane, Biscop offuer Sielands Stifft, oc S. S. Theologiæ Professor paa dette kongelige Universitet, imod all Forhaabning haffuer tilskicket Eder et skriftlig Forbud den 26. Januarij udi ner-
verende Aar, andlangende Niels Nielsøn, som aff Universitetet er kaldit til att vere Degn til Torneby Kirke, effter den Rettighed, som Universitetet aff Arilds Tid formedelst Jus Patronatus haffuer til samme Kirke; om hvilchen siden aff Rectore Academiæ ved Pedellen er Eder tilkiendegifued, att I hans Kaldsbref Sognemendene vilde

forlese, oc hannem Meenigheden commendere; hvilcken Rectoris Academiæ Befalning Bispen ved bemelte sin Skrifuelse forbiuder Eder att efterkomme, advarendis Eder, att I den aff Skolemesteren tilsendte Person, oc aff Bispen samtyct, ligesom I hidindtil til Eders Medhielpere brugt ha-fuer, saa oc indtil paa videre Ordre brugendis vorder etc.

Da ligesom bemelte Bispens Forbud kommer os samptlig meget fremmed for, vi som ey haffde formodet, att Bispen, som voris k. Collega, oc præcipuum universitatis membrum skulde frem for alle hans s. berømmelige Formænd, haffue søgt att giøre os nogen Indpas udi voris ældgamle Rettigheder: Saa ville vi oc hermed haffue Eder advarit, att effterdi saadan Bispens Forbud strider directe imod dette kongl. Universitets gamble oc vel henbragte jura oc Friheder, I da samme hans Forbud u-andseet, retter Eder effter voris Kaldsbref til Niels Nielsøn, under Sigillo Rectoris udgifuen; saa fremt I ey vil haffue Eder selff att tilskrifue, hvad Ulempe oc Skade deraff for Eder selff vil følge, om I imod Eders Kaldsbref, oc den aff os Eder gifuen Reversal, os som Eders rette Patroner, ey den tilbørlig Respect oc Observantz beviser.

Hvad ellers en Medhielper andgaar, som Bispens Skrifuelse ommelder, da veed I Eder vel dermed efter Recessen at forholde: men en Degn til Kircken kommer os til att kalde; oc den som aff os er louligen forordnet, oc Eder tilskicket, bede vi Eder, att I uden Ophold anammer oc bruger, oc hannem udi hans loulige Kald for Eders Person i ingen Maade forhinderlig vorder. Til Bispens tvende Argu-menter, som udi hans Skrifuelse til Eder findis, giøris ey fornøden nu at svaris; men til dennem skal, med Guds Hielp, paa tilbørlig Tid oc Sted skee nøyactig Erklæring. Dette vi Eder til Efterretning ey kunde forbigaa at forstendige, befalendis Eder under Guds Beskiærmelse.

Kiøbenhavn den 19. February Aar 1660.

Rector oc Professores.

At dette er en rietig Copie aff Originalen, vidner Jeg underskrefuen med egen Haand. Kiøbenhafn den 22. Febr. 1660.

Hans Claussen Jeger

Egen Haand.

[Kun underskriften egenhændig]

RA. Indlæg til Sjællandske Tegnelse 1660, 28. febr. nr. 219.

5.

Gunstige Velb. H. Secreterer.

Efftersom den gode Gud os med Freden naadeligen haffuer velsignet, er jeg paa det underdanigst begierendis, mig en kongelig skriftlig Befalning naadigst maatte meddeelis til velb. Hoff-Marschal, velb. Johan Christoffer von Cørbidtz, kong. Mayst. Befalningsmand ofuer Kiøbenhafns Lheen; saavel som til velb. Landsdommer, velb. Oluf Brockenhuus, velb. Offe Skade, saavel som velb. Christoffer Lindenou, at hvis Godtz jeg udi forgangen Feidetid i en hvers Lheen til Underpant bekommit hafuer, det mig effter Panteskiodens Formelding med fordeligste maa blifue ved tilbørlig Siun ofuerlefueret. Oc vil jeg hermed hafue gunstig velb. H. Secreterer under den højestis Beskiærmelse til Lif oc Siel troiligen befalet, forblifuendis

Velb. H. Secreterers

Hafniæ. 3. July 1660.

P. V.

Hans Svane

Udskrift: Erlig oc velbiurdig Mand, Erick Krag til Bramming, kongl. Mayst. Ober-Secreterer, oc Befalningsmand ofuer Lundenes Lheen, min gunstige oc høyærede Ven tienistvilligen.

Kancellipåtegning: Bispen b; til indbenefnte Lehnsmend d. 6. Juli 60

[kun underskriften egenhændig]

RA. Danske Kanc. B. 162 Skånske, Sjællandske, Fyenske, Smålandske og Jyske henlagte sager.

Det er ikke lykkedes at finde de breve, som iflg. Kancelliets påtegning skulle være udfærdiget, indført i registranterne under den pågældende dato.

6.

Magnifice Pro-Rector, Vir clar. M. Erasme Brockmand, collega et Affinis honoratissime.

Efftersom jeg kommer i Forfaring, att hæderlig oc høylærd Mand, D. Christen Ostenfeld med fordeligst skal ville forreise til Judland, er jeg paa det tienistvilligst begierendis, at, paa det den Tvistighed, som imellem hannem oc mig er opkommen, oc hafuer hengt udi Proces offuer 8 Maaneder, kand enten ved amicam compositionem, eller endelig Dom komme til Endskaab, hand maa tilholdis, enten self imidlertid at blifue tilstede, eller en anden at Fuldmæctigis, formedelst att jeg paa mit Embedis Veigne udi Landet hafuer at bestille, oc Sagen derfor ufortøffuit Endskaab behøfuer. Jeg forblifuer stedtze

Magnif. Pro-Rect.

Hafniæ 11. Julij 1660.

P. S.

Hans Svane

[kun underskriften egenhændig]

RA. Universitetets arkiv nr. 722, Dokumenter ang. Tårnby kirke.

7.

Memorial.

At gunstig velb. H. Secreterer vilde erindre sig sit gode Løfte, oc vere min k.[ære] Broder, Borgemester Oluf Hansøn aff Horsens beforderlig med Hattinge Tiende, at hand oc hans Hustru deres Lifs Tid den maa niude paa den Maaneer, som min Svoger Ernst Erntson, oc hans Hustru efter hannem den niudit hafuer, hvorpaa min Broder forventer med fordeligste it ønskeligt Svar, paa det en anden icke hannem skal forekomme, eftersom min Søster ligger for Døden. Jeg beder tienistvilligen, at velb. H. Secreterer mig for de[n]ne Erinding ey vil fortæncke, oc forblifuer stedtze Hans Velb.

P. T.

Kiøbenhavn 3. Sept. 1660

Hans Svane

[kun underskriften egenhændig]

RA. Indlæg til Jyske Tegnelser 1660, 6 sept., nr. 153.

7a.

Wnderdanigst Memorial

Omb dend Fromme H. Secreterer gunstligen Behagede att

anmelde hos hans kongl. May. omb hans kongl. May. allernaadigst schulle vilde Behage, effter min Søsters Ane sl. Ernst Ernstsons affganh, omb ieg hende offerleffer och epter hendes død att Niude Hattingh tiende,

Københaff 18 August

E. W. 1660

wnderdanigste och wellvilligste Tienere

Olluff Hansøn

Eg. Hand

RA. Indlæg til Jyske Tegnelser 1660, 6. sept., nr. 153.

8.

Gunstige Velb. H. Secreterer, høyærede gode Ven.

Efftersom Præsten aff Ørsløf, M. Hans Raun, mig hafuer tilskrefuit, andlangendis en casum, som sig udi hans Sogn er tildragen, hvorledis Hans Jensøn en ung Karl aff Bierre Sønder, hans Annexe Sogn, hafuer besoffuit Bodel Hemmingsdaatter, da værende Jørgen Nielsøns Hustru. Nogle vger efter Barnefødselen oc Skriftemaal er bemelte hendis Ectemand Jørgen Nielsøn ved Døden afgangen; hvorfor for.e Personer nu efter Mandens Død, begierer att de maa trolofuis sammen; hvilcket Præsten ey hafuer tørt understoit sig at giøre, oc hafuer derfor mit Betenckende herom været begierendis. Da, førend jeg Præsten paa hans Skrifuelse vilde svare, siuntis mig raadeligst dette tilforn gunstig H. Secreterer at tilkiendegifue, om det Hans velb. vilde behage, herom hans kongl. Mayst. naadigst Villie at fornemme; oc hvis hans kongl. Mayst. for.e Personer til Ecteskab vilde naadigst samtycke, eftersom de det begge saa gierne er begierendis, oc var heller at ønske att de kom til sammen, end att de uden Ecteskab skulle holde sig til hver andre, til Guds Fortørnelse, oc andris Forargelse; da tuifler jeg icke paa, at gunstig H. Secreterer fattige Præste Encker jo hafuer i Tancke, att for.e Personer noget til en Kiendelse, dennem kunde gifue. Herhos vil jeg hafue gunstig H. Secreterer paa det tienistvilligste erindret Hans gode Løffte, andlangendis Oluf Mentsøn, Con-Rectorem udi Trund-

hiemb [74], hvis Skrifuelse jeg herudi indlagt Velb. H. Secreterer tilskicker, med tienistvillig Begiering, oc Forhaabning, at E. Velb. hannem udi denne hans underdanigst Begiering, gunstig vilde befordre, paa det hand, førend Vinteren paa-kom, med ønskelig Expedition herfra kune forreise . . . Jeg beder om Forladelse for jeg Hans Velb. hermed besverger, oc forblifuer stedtze Hans Velb.

Kiøb. 23. Oct. 1660

Plictvilligste Tiener

Hans Svane

[kun underskriften egenhændig]

RA. Indlæg til Sjæll. Registre 1660, 7. november, nr. 283.

Sa.

α/ω

Ærværdige Her Biscop, høyærede Patron.

Efter som jeg sidst forleden androg for Eder[s] værdighed en Ecteskabs Casum, eders gode raad oc betenkende derudi begiærendis, oc maaskee, om E. W. det icke alt saa lige kand mindis; da at E. W. dis bedre kundskab om den sags beskaffenhed kand hafve, siunis mig raadeligt eder end engang der om at erindre, oc skriftligen berette, saa hafver det sig med samme folk efter følgende maade:

Hans Jensen en ungkarl af Bierre Søndre min Annex sogn hafver besofvet Boel Henningsdaatter, værende da Jørgen Nielsens hustru, som med hende tilforn hafde boed i Urby [75] Nu vaar hand aldre[n]de, oc dem var Armod tilslagen, saa hand maatte ofvergifve Gaarden. Qvinden saa tog hiem til sin Fader i Bierre oc hand gick om oc tigde. Midlertid besofvis hun af Hans Jensen, oc udlagde hannem for Barnefader, hvilket hand oc vedgick, oc stoed aabenbare Skrifte med hende. Nogle uger efter Barnefødsel oc Skrifte-maal døde hendis mand Jørgen Nielsen. Nu efter mandens død begiære de at trolofvis, huor udi jeg mig hafver vegret, anseende, det er imod Bogstafven. Er derfor Ærværdig

[74] Om Oluf Mentzen (Darre) som en mulig forbundsfælle til Svane i kampen mod Universitetet se Andreas Erlandsen, Biografiske Efterretninger om Geistligheden i Trondhjem Stift, Christiania-Levanger 1844—55 I, 117, jfr. ovenfor note 48.

[75] Urby: landsbyen Oreby i Høve sogn, V. Flakkebjerg hrd. ?

Her Biscops betenkende her om begiærendis. Bønlig oc paa det flittigste bedendis, ad[!] den gode H. Biscop vilde være mig med raad oc daad her udi behielpelig, oc disse bedrøfvende Samvittigheder saa vit mueligt gafnlig oc trøstelig.

Vil her med hafve Ærværdig Fader med alle sine Gud i vold befalet. Af Ørsløe præstegaard den 7 7bm. Anno 1660

Æ. Plietskyldig

Hans Raun

Egen haand.

Udskrift: Ærværdige, oc høylærde Doctor Hans Svane Biscop udi Seland min høyærede Patron ganske tjenstvilligen.

RA. Indlæg til Sjæll. Registre 1660, 7. november, nr. 283.

9.

Gunstige, gode, welb. H. Cantzeler høyærede och fornemme Wen.

Efftersom neruerende hæderlig och wellerd wnge Mand, Sigvard Andersøn er for nogen Tiid sijden kaldet till att uere Sognepræst udi Jørlund Kald under Friderichsborg Leen och hand, formedelst att Generall Krigs Commissarius welb. Othe Powisk /: som Lehnsherre der paa Steden :/ er bortreyst till Jutland, iche kand uden wtløfftig Reyse och stor Bekostning, aff hannem derpaa faa Collatz; och jeg dog gierne saae, att hand tillige med andre, som jeg nest Guds Hielp tilkommende Fredag, agter till dett hellige Embede, effter foregaaende Examen, och derudi befunden Dychtighed, att indvie, kunde bliffue ordinerit; helst effterdi, det baade formedelst Kaldetz Wijtløfftighed, saa och saa den Besuærlighed som Præsterne der udi Herredet med samme Kalds Betienelse maa haffue, iche vell kunde taale lang Dilation: Bad jeg thienistuilligen och gierne det Eders Excellentz motte behage, saadant for hans kongl. Maytt. voris allernaadigste Herre att andrage om en anden goed Mand udi welbem.te welb. Othe Powischis Sted iche motte substitueris, hos huilchen hand for.ne Sigvard Andersøn sin Æed kunde afflegge och med Collatz till mig

worde befordreth. Jeg for min ringe Person forblifuer welb.
Hr. Cantzelers

Kiøbenhafn dend

Plichtschyldig Tienere

20. Febr. 1661.

Hans Svane

[Kancellipåtegning:] Siff.t Anders. anl.

b. til Offe Schade d. 26. Feb. 61

[kun underskriften egenhändig

Indl. til Sjæll. Tegn. 1661, 26. febr. nr. 96, — Ove Skade fik ved dette missive befaling til at collationere Sivert Andersen (og Peder Pedersen).

10.

Allernaadigste Herre och Konge.

Efftersom jeg aff underdanig Schyldighed udi forgangen Feyde 1657 till Eders kongl. May.tt och Cronens Nødvendighed forstragt haffuer en Summa Penge paa 14000 Rixdlr. Capitall, huorfore mig er giort forsichring udi Roeskilde-Capitels geistlig Gods, naar nogit leedigt vorder; och samme geistlig Gods ved disse Tijders Besuærlighed saaledis er bleffuit forarmt och ødelagt, att jeg udi min Liffstiid iche kand haffue Renten aff for.ne Capitall at formoede, langt mindre Summen at skulle kunde bliffue afflagt: Er jeg derfor paa det underdaanigste aff Eders kongl. May. begierendis, at det motte behage E. kongl. May.tt mig nogen anden Assignment paa reede Penge till samme Gields Afleggelse, naadigst at beuilge, paa det jeg ved dette middell en Deell aff de Capitaler kunde hos mine Creditorer igien afflegge, huor jeg, paa huis forstræchning jeg Cronen giort haffuer baade udi for.ne Tiid saa och siiden min Haand haffuer udsatt. Och ligesom jeg visseligen formoeder paa denne min underdaanigst Supplication et naadigt och milt Suar: Saa vil jeg haffue ønskit offuer Eders kongl. May.tt ald den Lychsalighed, huilchen Kongernis Konge, de Konger pleyer at meddeele, som ere Konger effter hans egit Hierte.

Kiøb. 27. Martii
1661

E. kongl. May.tt
allerunderdannigste
Tiener
Hans Svane.

[kun underskriften egenhændig]

RA. Rentekammeret, Diverse Breve, Dokumenter og Akter vedkommende partikulære Personer 1660—79 (215.24).

11.

Høistærede Hr. Rigens Sckatzmester [76]

Efftersom min kiere Fetter Clemen Clemensøn hafver for mig berett Eders Excellentz hannem at hafve for nogen kort Tid siden tillbudet Sckanderborg Lehen udi Forpactning, huorpaa hand skall hafve giort effter Befalning it skriffthlig Forslag, oc effter dets overlefvering forventet Eders Excellentzis videre Villie at fornemme: Imidlertid da hand for nogle Dage siden taledede med Her Rentemester welb. Mogens Friis, hafver hand gifvet for.n min Fetter denne Resolution, at hand ickun skulle reise hiem igien, efftersom med den foretagen Capitulation paa denne Tid formedelst andre Gesckeffter inted kunde forrettis. Men jeg for sær Aarsagers Sckyld, huileke jeg mundtlig Eders Excellentz skall berette, naar Gud vill, min Helbrede vill tillstede ad [sic] jeg kand self tale med Eders Excellentz, hannem raad hafver at hand ingenlunde skall forreise, førend hand fick nogen videre Resolution fra Eders Excellentz self efftersom ieg suspicerer herunder noget andet at være forborgen. Beder derfor Eders Excellentz paa det tjenstvilligst at for.n min kiere Fetter maatte tale med Eders Excellentz self, oc huis Lehneth skall forpactis, hand da frem for nogen anden des Forpactning niuder, naar hand vill gifve ligesaa megit som nogen anden; men huis Leneth endnu fremdeelis som hidindtill skall forvaltis hand derved maa forblifve efftersom jeg visselig formoder hand hidindtill hafver giort saa god Regensckab som nogen anden der lige forvaltning hafft hafver. Oc efftersom dette angaar hans timelige Vellferdt formedelst hand en stoer Deel af hans Middeler hafver standendis hos Bønderne, at Goedtzet som vaar megit øde oc forarmet kunde komme paa Fode

[76] Før 19. april 1661 på hvilken dag der udgik ordre om at Skanderborg slot og len overleveres Clemen Clemensden (J. Bloch, Stiftamtmand og Amtmænd. . s. 123).

igien, hafver jeg icke villet sparet min egen Helbred, men mig fuldkommelig resolverit her om med Eders Excellentz at tale huis icke Medici mig det hafde forbudet: Sckall dog sckee saa snart Helbredden det nogenlunde vill tillstede. Oc saa som for.n min Fetter hafver bekommet samme Leen i Forvaltning formedelst Eders Excellentzis egen Befordring oc Recommendation hoes hans kongl. Mayst. oc som jeg formoder samme sit Embede midlertid med tillborlig Flid oc Trosckab forrettet hafver: Saa vill jeg endnu fremdelis hafve hannem, huilcken jeg elsker som min egen Broder Eders Excellentz paa det tjenstvilligste recommenderit oc forblifver indtill Døden

E. Excell. P. T.

Hans Svane

[udskrift:] Hans kongl. Ma. til Danmarch och Norge
høybetroede Mand

den høyædle och welbaarne Herre

Hr. Hanniball Sehested til Nøraggergaard

Ridder, kongl. Ma. Raad, Rigens Schatz-

mester, Præsident udi Cammer-Collegio

och Assessor udi Collegio Status

Min høyestærede fornemme hulde

Wen dette

thienistschyltigen

[kun underskrift egenhændig]

RA. Rtk. Div. Breve, Dok. og Akter vedk. partikulære Personer (215.24).

12.

Allernaadigste Dronning

Efftersom jeg kommer udi Erfahring, att Eders May.tt haffuer bekommit Laaland och Falster till Liffgeding,[77] och den Æ Bogøe huilchen jeg udi forgangen Byes Beleyring till Wnderpandt bekommed haffuer, er en Annex till Falster; Da min wnderdaanig Devotion imod Eders May. nogenlunde af giffue tilkiende, tilstiller jeg herhos Eders

[77] Dette skete i maj-juli 1661 jfr. J. Bloch, Stiftamtmand og Amtmænd. s. 57 ff.

May. Pante Schiødet paa samme Øe med Hiertens inderlig ønske, at den høyeste Gud Eders May. ved langvahrig Helbrede naadelig vill bevare, at Eders May. samme Øe udi mange Aar med det gandske Liffgeding udi fredelig och ønskelig Welstand maa niude, dog saa at det enten seent eller aldrig bliffuer E. May.tt Liffgeding. Och efftersom de Svendske udi forgangen Feyde effter Tingswindens Liudelse skall haffue ladit felde hen ved 3000 Træer der paa Øen, och jeg fornåm samme Træer een Deell aff fremmede at bortstiælis, een Deell aff Bønderne at distraheris, haffuer hans kongl. May.tt min allernaadigste Herre effter wnderdaanigst Ansøgning aff kongl. Naade mig samme roodhugne Træer forundt och beuilget, som in Originali hosføyede Benaading udvijser; huor aff jeg forgangen Aar bekom tvende smaa Skuders Ladning som kostede mig ligesaa megit till Fragt som Væden der paa Stæden kunde gielde; Och udi Aar haffuer jeg en lijden Skuude ladet aff samme roodhugne Træer och forgangne Vinters Vindfelder afhente: Befindis endnu herforuden at vere aff Bønderne saa megit tilhuggen, som for.ne Skude ladit haffuer, hvilched om aff mig maa affhentis, jeg udi ald Wnderdaanighed indstiller till Eders May. egen naadigste Betenchende; Och beder udi ald Wnderdaanighed at denne ringe Præsent iche aff Hendseende till detz Wærd, som er ingen, bliffuer æstimerit, men med Naade maa optagis, som en Tilkiendegiffuelse paa wnderdaanigst Plicht aff den huilchen indtill Døden forbliffuer

E. May.
wnderdaanigste
Thiener
Hans Svane

[kun underskriften egenhændig]

RA. Kongehuset,
Dronning Sophie Amalie, Adkomstbreve.

13.

Memoriall till hans Excellentz

Hr. Rigens Schatzmester, anlangendis huis dubia, som Præsterne allereede haffuer fundet udi den paabudne Consump-

tions Annamelse och Underretning der om aff mig vnder-
schr. ne haffuer begi. . .

Er 1. Om Præsterne i Kiøbstæderne huor ingen
saaledis Møller ere schall uddeele Accise-Sæddeler
best till Borgerskabit at lade maale udi deris An-
nexer paa Landsbyerne huor Møller findis,
och derfor Accise opbærge.

Att tagis 2. Om en huer Præst i sit Sogn skall udgiffue
dobbelt Sæddeler till sine Sognefolch, alligevell Møl-
bewiis lerne ere i et andit Sogn beliggende.

Er 3. Om Accise-Sæddeler skal vere paa trøcht
vformøden Papiir.

Er 4. Om paa de Græsgangs Penge som allereede
saaledis ere udgi. . ne och i Kisten indlagde, schall
best Specification aff Accis. . . Mesteren till Præ-
sten i Sognit, som Resten opbærger laff.
[3: leveres]

Liigerwiis. 5. Om Indvaanerne udi Hillerød ved Fride-
richsborg huor ingen Borgemester eller Raad
findis, schall annamme deris Accise Sæd-
deler aff Præsten eller ey.

Kiøb. 25. Maii
Anno 1661

Hans Excellencis P. T.
Hans Svane

[Med . . betegnes bortslidte bogstaver. Kun underskriften
er egenhændig.]

RA. Rtk. Diverse Korrespondancesager VIII, 3 (215.7).

14.

Efftersom jeg er bleffuit anmoedit, att den Tvistighed imel-
lom mig och Professorerne, anlangendis Tornbye-Degne-
kald, maatte komme til Composition: Da endog jeg for-
meener Professores med samme Degnekald sig inted med
Rette kand haffue at befatte / huilched om Sagen ved
Retten bliffuer udført nøyacteligen schal vorde bevijsst /
Dog alligevell paa det jeg iche skal siunis at staa paa den
yderste Rætt vill jeg mig med saadan Condition till For-
ligelsemaall beqvenne, at huis med Eggitzløffmagle Degne-
kald er passerit, Episcopo Dn. Doct. Johanne Resenio, nu

værendis Professores med det omtvistende Tornbye Degnekald det samme indgaar, efftersom de iche kand tilegne sig større Rettighed till Tornbye-Degnekald end deris Formænd till Eggitzløffmagle Degnekald: Och at Niels Nielsen, huilchen Professores imod min Protestation haffuer indsatt, som en Scholens Substitut paa tilbørlig Stæder bekommer ny Kaldsbreff. Huis Professores imod forhaabning dette iche schulle ville indgaa, er jeg thienistvilligen Dom i Sagen begierendis.

De gode Herrer Commissariers
beredvilligste
Thiener
Hans Svane.

Kiøbenhaffn den
3 Juliy 1661

[kun underskriften egenhændig]

RA. Rtk. Div. Breve, Dok. og Akter vedk. partikulære Personer (215.24).

15.

Ihm.

Er jeg paa det thienistvilligste aff Eders Excell. begierendis:

1. At jeg maatte haffuis udi Hukommelse till Befordring med den Controvers imellem mig och Universitetet Torneby Degnekald andgaaende.
2. At Degnen i Hiembech under Holbechs Lehn maatte bekomme effter kongl. Benaading, Breff paa det Huus hand iboer att perpetueris till en Degneboelig.
3. At maa haffuis udi Consideration, at Præsten i Holbech ved det Mageskiffte med velb. Hendrich Tott iche skeer nogen Forfang imod Ordinantzen, Tienden aff Ladegaarden belangende. Huilched jeg visselig formoeder, huis till andre Cronens Ladegaarde enten ere affhendte eller her effter affhendis iligemaader skall tagis i Agt.
4. At maa effterseeis, effter kongl. May.tt naadigste Villie, huis Kongethiender Skolen och Hospitalen udi Helsingøhr, imod dennem de udi Skaane mist haffuer, her i Landit kunde beuilgis.
5. Om mig iche ved hans Excellentzis gode Befordring kunde tilveje bringis en Assignment till Johan Gaardmand och Nicolaus Poffuelsen, at de mig maa betale den

forstræchning, huor paa jeg expectantz udi Roeschilde Capitels geistlig Gods bekommit haffuer, och udi min eller min Hustruis Liffs Tiid iche ellers er at bekomme. Huilche forne. Poster jeg Eders Excellentz paa det fligtigste vill haffue recommenderit. Forbliffuer altid

Kiøb. den 9. Julij
1661

E. Excellentzis
P. T.
Hans Svane

[kun underskriften er egenhændig]

RA. Rtk. Div. Breve, Dok. og Akter vedk. partikulære Personer (215.24).

16.

Allernaadigste Herre och Konge.

Efftersom Christiani 4ti høylofflig ihukommelsis Recess pag. 14 [78] udtrøcheligen formelder, At Ecteskabs Indvielse bør i den heele Forsamling at bestillis, baade andre till Exempell och till fellis Bønners Krafft, och det under 50 Rixdlrs Straff, saa frembt nogen der imod schulde giøre, och jeg fornemmer hans kongl. Maytt. for iidelige Supplicationer sin naadigste Villie och mig giorte Tilsagn førend jeg forreyste till Norge [79], hiidindtill iche haffuer kundet effterkomme: Er jeg vnderdaanigst begierendis paa min egen och samptlig Ministerii Vegne, att det maatte behage hans kongl. May.tt en trøgt Forordning med forderligst at lade udgaa, at ingen sig effter den Dag tilfordrister i den Tilfald nogen sær Benaading at begiere, med mindre, naar de saadant begierer, de da strax udlægger 100 Rixdr, de 50 till Fiscum regium; de resterende 50 i trende lige Parter till Kirchen, Scholen och de fattige at deelis: Thi ved dette middell vil jeg formoede att hans kongl. May.s hr. Faders høylofflig Ihukommelsis christelig Betenchende detz bedre skall bliffue effterkommed och Eders kongl. May: for iidelig Offrløb forschaaned. Saadan Eders kongl. May. christelig Omsorg for god Schich och Ordning udi Kircherne at be-

[78] Se Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve 1558—1660 udg. ved V. A. Secher V, 1903, s. 152.

[79] Norgesrejsen fandt sted i august 1661.

fordre, den gode Gud med timelig och ævig Velsignelse
naadeligen vill belønne

E. kongl. May

vnderdaanigste Thiener

Hans Svane

[kun underskriften egenhændig]

RA. Rtk. Div. Breve, Dok. og Akter vedk. partikulære
Personer (215.24)

17.

Allernaadigste Herre och Konning.

Tacker jeg Eders kongl. May. paa det allerunderdaanigste
for den stoere kongl. Naade, Eders kongl. May. mig beviiste
førend jeg i den mig anbefalede Commission forgangen for-
reyste op till Norge; Idet E. kongl. May maadigst samb-
tychte ,at jeg i Stæden for det Capitels Goeds mig udi
Roeschild Capitell vahr pantsatt for forstragte Reedepenge
maatte bekomme Assignment i Norge; Effter huilchen
kongl. Benaading hans Exc. Hr. Rigens Skatzmester udi
Bergenhuusis Lehns Indkomme mig haffr giort Indwiis-
ning. Men efftersom samme Indviisning aff Lehnsmandens
Fuldmegtig iche schall vere bleffuen accepterit er jeg aller-
underdaanigst begierendis, att det naadigst maatte behage
E. kongl. May, den mig meddeelte Rigens Skatzmesters
Ordre att bekræfftige, och till Norrigis Riget Cantzeler
welb. Ofue Bielcke Eders kongl. May. Lehnsmand der
sammesteds en schriftlig Befaling att meddeele, den aff
welb.te Hr. Rigens Schatzmester udstædde Assignment
uden Ophold att fyllistgiøre. Anseendis at den Pante
Schiøde jeg haffde paa samme Capitels Gods for rum Tiid
siiden udi E. kongl. May. Skat Cammer er leffuerit, och den
aff mig udi den besuærlig Krigs Tiid giort forstrækning,
iche haffuer verit nogen Leverantz, huor med Proift kunde
søgis, men rede Pengis Erleggelse.

E. kongl. May.

Allerunderdaanigste Thiener

Hans Svane [80]

[80] Kan dateres til november 1661, idet Svane 22. november fik assignation i Bergenshus lens intrader (RA. Rtk. Expeditionsprotokol nr. 4 (212.5) nr. 1053).

[kun underskriften egenhændig].

RA. Rtk. Div. Breve, Dok. og Akter vedk. partikulære Personer (215.24)

18.

Høytærede Hr. Rigens Sckatzmester!

Jeg beder om Forladelse, att jeg Eders Excell. sit mig igoer giorte Tilsaugn Sundfiords Kongethiende anlangendis erindrdrer, efftersom jeg gierne der paa haffde en Ende, førend E. Excell. Reyse angich.

Den fattig Mand M. Lauritz Christensen Sognepræst udi Odense sl. D. Christens Søn[81] formoeder och wnderdaanigst ved E. Excell. goede Recommendation och forige goede Løffte i Stæden for de tvende Præbender hand udi Thrundhiemb haffuer hafft, saavelsom det Vicarie hand i Lund Capitell haffde, at niude en ringe Kongethiende udi Fyen naffnlig Muncheboe Thiende uden Affgiffit sin Liffuis Tiid, som dog iche siunis lenge at schulle uere, saavelsom och sin Hustruis Liffs Tiid.

Herforuden anholder och en anden vng Mand ved Naffn Severin Christensen, som en Tiid lang haffuer tient for en General Krigs-Commissarie Schriffuer udi Norge och giort god Tieniste, huor om hans rigtig Pass nochsom vidner, huilchen jeg gierne E. Exc. till Befordring ilige Maader vilde recommendere; hans Begiering som hand underdaanigst fremfører, ehr, at hand for en billig Løn maatte bekomme Bradzbiereg Lehn i Foruالتning, som hand nu paa welb. Jørgen Bielchis Wegne forualter :/ om hans Exc. den ellers schulde qvitere :/. [82] Item at hand maatte bekomme hans kon. Ma. naadigst Ratification paa en Domsaug ved Scheen Saavelsom en øde Pladz ved Giønsøe-Closter hans Exc. welb. Jørgen Bielche ham fest haffuer, huor aff Originalerne hos mig findis och hans Ex. welb. Jørgen Biel-

[81] Lauritz Christensen var som påpeget af C. O. Bøggild Andersen (Statsomvæltningen i 1660 s. 385f.) Svanes søstersøn og søn af deres fælles lærer Christen Jensen Vejle.

[82] 13. april 1662 modtog Jørgen Bjelke ordre til at overlevere amtet til Johan Friderich Marschalck til Hutloh (Generallieutenant Jørgen Bjelkes Selvbiografi udg. af I. A. Fridericia s. 171f.).

chis Testification om hans Forhold. Jeg beder paa det
 tienistuilligste for dristig Andmoding och forbliffer

Hafniæ 8 Aprilis
 1662

E. Excell. P. T.
 Hans Svane

[kun underskriften egenhændig]

RA. Rtk. Div. Breve, Dok. og Akter vedk. partikulære
 Personer (215.24)

19.

Allernaadigste Herre och Konge.

Tacker jeg udi ald Vnderdaanighed for den stoere Naade
 Eders kongl. Maytt. mig naadigst haffuer bevijsst, med det
 Goedtzis Offuerdragelse udi Sundfiords Fougderie under
 Bergenhuus Lehn i Norge. Men efftersom jeg till detz For-
 ualtning udi samme Fougderie icke letteligen nogen kand
 bekomme, med mindre de Fougdens Bestilling tillige maatte
 niude, huor till sig haffuer hos mig angiffued en ved Naffn
 Christopher Mentzøn; da huis dett maatte behage Eders
 kongl. Ma. hannem Fougderiet at betroe, erbyder hand sig
 det troligen att ville betiene och Eders kongl. Ma. tilbørlig
 Cavtion stille, for huis Læding, Schatter och andit Eders
 kongl. May. kand tilkomme, och ellers sig saaledis udi
 samme Bestilling at anstille, saa ingen sig schall haffue
 offer hannem tilbørligen at besuærge.

Och efftersom jeg till en Deell mine Creditorer at con-
 tentere nødvendig forarsagis nogit aff samme Goeds at
 affhende; er jeg paa det underdaanigste begierendis, at
 ligesom andre, huilche sig aff Eders kongl. Ma. Goeds till
 Eyendomb haffuer tilforhandlet, er tillat, samme Goeds
 till huo dennem lyster at selge, mig iligemaade naadigst
 det samme motte forundis, efftersom udi den mig giffuen
 Schiøde der om inted formeldis.

E. kongl. Ma.

Kiøb. 30. Juni
 1662

allerunderdaanigste
 Hans Svane

[kun underskriften egenhændig]

RA. Rtk. Div. Breve, Dok. og Akter vedk. partikulære
 Personer (215.24).

20.

Salutem in Christo Jesu!

Vir Clarissime, D.ne Mag. Jacobe Bircherod,

Amice certissime,

Ved M. Laurids Christensens [83] Capellan Hr. Morten Grønbech blef Eders Skrivelse mig tilstillet, anlangende Eders Løns Forringelse. Saa haver jeg icke alleeniste talt med M. Jørgen Eilersen, hand derudi, efter min Begiering, hos Jens Lassen vilde negociere, at saadant motte forandris, men endog med Landsdommer Jens Lassen self, som igaar var hos mig, og berettede, det hand paa Skat-Kammeret allerede hafde indleveret en Memorial om det samme, og lovede mig, at drive paa Resolution alt det hand kunde; saa jeg vil formoede, Dn. Professor skal naae sin Villie der med inden kort Tiid. Kand jeg ellers beviise hannem nogen anden Velgefald, vil jeg det gierne gjøre. Og befaler hannem med alt kiertelskende udi Guds trygge Beskiermelse, forblivendis stedse

Hafnia raptim d. 11. Octobr. Hans gode og Villige Ven
A.o 1663 Hans Svane

Afskrift i Jens Bircherods dagbøger 1663, Kgl. Bibl. Ny kgl. Saml. 4° 1986 c, 6

21.

Høitærede Hr. Rigens Skatzmester

E. Excellenzis tuende angenemme Skrifvelser hafver ieg bekommet effterat ieg paa en fiorten dags tid var forreist til Landemode och ellers vdi Landet, och tacker paa det tienistviligst for den sær och synderlig affection E. Excellenz bærer til mig, ieg forsichrer E. Excellence igien et redlig gemyt och skyldig redebonhed om ieg ellers [?] for min ringe person nogen kunde forrette E. Excell. til angenemme tieniste. Gud gifve ieg maatte være saa lykkelig med forderligst at fornemme E. Excell. glædelig hiemkomst til os igien skulle det være icke mig alene med alle dennem som E. Excell. och det gemeene beste gierne seer en stor glæde, hvilket

[83] jfr. note 81, om Svanes forhold til Jacob Bircherods broder Jens se Bjørn Kornerup i Kirkehist. Saml. 7. Rk. III, s. 420f. hvor et responsum fra Svane refereres.

och vdi particulær Cammer-Raad Bollich [?][84], och Jochum Ergens som igaar hid til byen ankom af hiertet ønsker. Hvad her er passeret siden Chur-Prinzens ankomst tuifler ieg iche paa af andre E. Excellenz at være notificeret. Welb. H. Christoffer Wrne er for nogle faa vger siden ved døden afgangen och efterlod sig atschilligt geistlig gods i Roskild Capittel och anden steds hvilket siunis at skulle blifve secularizeret /: M. Ifver Provst i Guldbrandsdalen i Norge er efter kongelig ordre hid til byen ankommen at forsvare sig imod atschillige beschyldinger hvorfor hand er blefven angifven och ved retten forfuldt. I blandt andre beschyldinger schal det ochsaa imod hannem drifvis anlangendis de signeter hand skall hafve misbrugt sig det imellem hannem och Jørgen Philipsøn omtvistede Jernverch at tilegne: Endog jeg mig icke rettere kand erindre end den sag udi seeniste Herredag udi Christiania kom til fuldkommen endschab. Nicolavs Pavlsøn haffver ochsaa de hannem hoiligen efterstræben, endog ieg sandelig for Gud aldrig andet hafer kundet fornemme e[n]dd hand io haffver en ærlig intention til hands kong: Mayst: interesse af modigste flid at befordre: Saa det siunis endog for hannem høiligen fornøden at E. Excellenz var her tilstede. Her hafver for otte dage siden været en meget stor Storm, hafver giort temelig skade ved Helsingborg haffver der borttagen bryggen med Stycker och all tømervercket, saa vel som slagen i synder hvis skuder och ferge der laa ved broen, paa denne side Gud være lofvet er det afgangen vden merkelige Skade. Vil hermed hafve E. Excellenz med alt kierthafvende vnder den højestis beskermelse til lif och Siel troligen befalet. [overstreget: Kiøbenhaf] forblifver indtil døden

E. Excell. P. tiener

Hans Svane

[84] C.O. Bøggild Andersen, Statsomvæltningen i 1660, s. 386 note 1049 bringer citater af dette brev og identificerer vistnok med rette »Bollich» som livlægen Peter Bülche og »Ergens» som storhandelsmanden Joachim Irgens. Om den her og andetsteds forekommende Jørgen Philipsen kan henvises til bl.a. Dansk biografisk Lexikon I. udg. se også artiklerne om denne, hans kontrapart provst Ivar Pedersen Adolph og om landkommissær Nikolaj Paulsen i Norsk biografisk Leksikon I, 1923, s. 93f., X, 1949, s. 618ff. og XI, 1952, s. 95f.

Kiøbenhafn 27. Oct. 1663.

RA, T. K. U. A. Frankrig C. Hannibal Sehesteds gesandt-
skabsarkiv, indk breve 1662—66.

22.

Stormegtig etc. [!]

Efftersom at Welb. Jacob Grubbe, effter sine thuende Obligationer Capital siuff Hundrede Rixdr. med een Deell resterende Rendte, och stor til foraarsagede Ombkostning, som med Høyeste Redts och andre Domme, med derhos hørende Documenter schyldig ehr.

Saa fordi at jeg hans Boepell Espegaard her udi Landet wed thuende gode Mend som Ridemend om Indførsell eller Vdleg besøgt haffuer; huor da Indtet effter Welbe.te gode Mendz her hos haffuende Kundschafts Formelding, endten Løsøre eller Jordegoudz war at bekomme, och jeg nu erfahrer at welbe.te Jacob Grube baade i Jydland och paa andre Steder endnu noget schall haffue beholden, da er jeg vnderdanig bedende, at Eders kongl. Mayt. ville beuilge mig naadigst Befalling till erlige och welb. Mend N. N. til N. N. at de giøre mig Indførsell udi alt huis som endnu kand findis aff dend gode Mands beholden, indtil saa lenge, at jeg for Hoffuitstoell, Rendte och alle tilforaarsagede Ombkostninger effter Eders kongl. Mayt.s sidst naadigste om Geldzsager vdgangne Forordning skadisløs till aarlig Rendtis Erleggelse aff Godset kand worde fyldist giort.

Herpaa foruendter ieg vnderdanig Eders kongl. May.tz naadigste Befahlingh her udi; Gud will det rigelig her thimelig och siden æuig vel belønne
Datum Kiøbenhafn d. [dato mangler]

E. k. M. underdanigste tiener
Hans Svane paa sin egen samt[?]
Margrete Finche d. Jørgen Fuirens
och Thomas Fuirens vegne.

[kun underskrift egenhändig]

RA. Indlæg til Sjæll. Tegnelser 1663, 2. november, nr. 494.

23.

Tienistvillig Memorial!

At min megit høyærede Wen Hr. Ober Secreterer welb. Erich Kragh vilde welgiøre och hos hans kongl. Ma. voris naadigste Herre underdaanigst fornemme om det høyestb. hans kongl. Ma. naadigst maatte behage at disse effters.ne hæderlige Personer, nemblig Hr. Hans Poschulanus Medtiner udi Friderichsburg, Peder Pedersen Siv Scholemester i Nestued och Anders Jespersen, alle trei Academici ved 14 eller 16 Aar, som deris Tiid berømmeligen in Studiis hafuer . . . lagt, maatte lade sig høre paa det nu vacerende Helsted Præstekald [85] udi Stefnsherrid, huor til hans kongl. Ma. hafuer Jus, at een af dem effter Guds Villie kunde kaldis til at uere Sogne Præst udi afgangen M: Hans Po-fuelsens Sted; mig da hans kongl. Ma. naadigst schriftlig Villie der om maatte med fordeligst meddeelis. Jeg blifuer igien stedtze

Havnia d. 29 Febr.

A. 1664

Hr. Ober Secreterers
plichtschyldigste

Hans Svane.

[kun underskriften er egenhændig]

RA. Indlæg til Sjæll. Tegn. 1664, 4. marts, nr. 90

24,

Thienistvilligst Memorial for hans Escell.

Hr. Rigens Schatzmester.

Efftersom min Hustruis Moder Margrethe s. Doctor Jørgen Fuirens af hans kong. Ma. sig underdaanigst hafver tilfor-handlet en By liggendis under Corsør Ampt udi Flachebiere Herrid ved Nafn Haasløf for Redepenge och gifuet for huer Tønde hart Korn 50 Rixd. Och samme Byes Marcher grændser ind paa Windinge Hofvedgaards Fang. Saa til Windingegaards bedre Indrettelse wilde behøfvig en Deel af samme Byes Marcher at incorporeris med Gaardsens Fang. Saavelsom ochsaa at ligne Marcherne imellem Bye-

[85] Til mag. Hans Poullins efterfølger som sognepræst i Hellested, Stevns hrd., Præstø amt udpegedes s. å. den bekendte rektor i Næstved Peder Pedersen Syv.

mændene, at Hofferie til Gaarden kand blifue en huer dis lettere och lijdeligere, huilched dog icke kand schee med mindre Reluitionen hans kong. Ma. udi Skiøden sig naadigst hafuer forbeholden af hans kongl. Ma. naadigst maatte afstaaes. Er hun derfor underdaanigst begierendis hende paa den Bye alleene saadan kongl. Naade maatte wederfaris. Och formoder hun detz naadige Suar at samme Bye er tuende Mijle fra Corsør Slot beliggendis.

4 Oct. 1664.

Eders Excellenzis indtil døden
pligtskyldig tiener
Hans Svane

[kun datering og underskrift egenhændig]

RA. Rtk. Div. Breve, Dok. og Akter vedk. partikulære Personer (215.24).

25.

Højestærede Hr. Obersecreterer
Velb. Erich Krag
højestærede fornemme Ven!

Der er it Præstekald blefuen leedig her udi Landet huor til hans kongl. Ma. voris allernaadigste Herre hafuer Jus, och det samme heder Gierløf och Draabye Sogner. Maatte det behage hans kongl. Ma. at disse trænde Personer, nemblig Hans Pedersøn, Hans Dinesøn och Henning Allexøn sig der paa maatte lade høre, var jeg udi ald thienistvillighed af Hr. Ober-Secreterer begierendis mig et Ord schriffelig der paa maatte meddeelis. Forblifvendis igien altid

Hr. Ober-Secreterers
Havniæ dend 25. Octob. Plichtskyldige Thiener
1664 Hans Svane

[86] 24. oktober 1664 ansøgte Hans v. Meulengracht, der havde en del af Abrahamstrup amt i pant, om at kongen som patronats herre til Gerlev og Dråby ville kalde hans børns skolemester Tage Pedersen »Rett Enn fromb Lehrd och Gudfrygtig vng Mand« men lige så lidt som Svanes kandidater opnåede denne kaldet, idet Svend Jensen Bødker under 1. november s.å. udnævntes til sognepræst (RA. Sjæll. Reg. anf. dato, nr. 165 med indlæg).

[kun underskriften egenhændig]

Kancellipåtegning: Memor. om nogle at lade sig høre
Miss. til Bispen d. 26. 8br.

RA. Danske Kancelli, Henlagte Sager.

26.

Vnderdaanigst Memorial.

1. Om det naadigst maa behage hans kongl. Ma. at saa vijt den Forstræckning sig belanger, huor paa mine Panteschiøder liuder mig maatte sambyckis huer Tønde hart Korn for 40 Rdr. efftersom det hans Excell. Hr. Statholder iche er vbevist, at den største Deel af samme Forstræckning bestaar udi den Betalning, huor med jeg Hr. Rigens Admiral paa hans kongl. Ma. Vegne, effter naadigst Ansøgning contenterit hafuer: Saavel som anden Forstræckning udi Guld, rede Penge och dets lige huor ingen Gevinst hafuer været som ellers ved Leverantzer och Rest Seddeler pleyer at schee. Goetzit derforuden er høyt skyldet och bestaar en stor Deel udi Smør Landgilde. Befindis och en Deel der af øde. Thill med niuder jeg iche enda nær Renten af samme Capitaler, och kand bekommis der udi nerverelsen got adelige Goeds for ringere Prijs.

Der imod jeg alddlis inted prætenderer paa nogen Melioration, anlangendis huis jeg paa Svendstrupgaard hafuer ladet forfærdige, som var nesten gandsche øde, eller schadislijdelse af det øde Gods, huilched jeg dog effter de kongl. Panteschiøders Formelding billigen kunde hafue at prætere. Resten af samme pantsatte Goeds, som beløber sig nogle hundrede Tønder hart Korn, huis det schulle behage hans kongl. Ma. vil lade mig beregne huer Tønde hart Korn for 50 Rdlr. och der med indløse fra Præsidenten huis Jordegøeds hand i Kiøbenhavns Lehn hafuer til Underpant for giorte Forstræckning, som meenis at schall bedrage sig ofuer 6000 Rdr., sampt andre deris Fordring hoes hans kongl. Ma. saavijt samme Rest kand tilstræcke. Formoeder dog vnderdaanigst at huis Løn mig til denne Tiid resterer effter min Bestallings Formelding mig naadigst bevilgis her udi

iligemaader for 50 Rdr. huer Tønde att maa vorde beregnet. Hvis det schulle behage hans kongl. Ma. i stæden for det pantsatte Goeds at giøre mig Anviisning paa de Stæder huor rede Penge vaar at bekomme, vilde jeg vnderdaanigst een Deel afstaa af Capitalen.

2. At jeg det geistlige Goeds maa bekomme ved Mageschiffte, efftersom samme Goeds ved Mageschiffte er kommen under Capitulet for 40 Aar sijden.

3. Goedtzit tilsammen at maatte niude uden nogen Reluition thi eller kunde jeg huerchen giøre nødvendig Bekostning paa Biugningen, som største Deelen er forfalden, eller paa Goedtzit tilbørligen at indrette.

4. At jeg, mine Børn och deris Arfvinger, maa giøre os Goedtzit saa nyttigt, som vi best veed och kand, med Lade-gaarde at oprette och andet des lige. Saavelsom niude och selge Gaarden och Goedtzit med adelige Privilegier.

5. Att huis Solidarii i Roeschilde-Schole hafuer aarlig bekommed af det geistlig Goeds, maatte udi min Fordring indførís och dem der imod af mig en Capital forordnis, som aarligen samme Afgifft kunde forrente, de fattige Scholebørn til nogen Hielp och Ophold.

6. Med Jagten saavijt de Schove angaar som ligger til samme Goeds, huorledis her effter schulle forholdis, vil jeg vnderdaanigst forvendte hans kongl. Ma. naadigst Betenchende.

7. Huis det schulle behage hans kongl. Ma. at jeg for. ne Pantegoeds til Eyendomb schal Anamme, er min underdaanigst Begiering att hans kongl. Ma. tillige naadigst vilde tillade at det Goeds udi min Panteschiøde indført, hørendis under det Goeds huor med Magistraten her i Byen af hans kongl. Ma. er benaadiged mig at tilforhandle naadigst maatte sambychis, efftersom Magistraten er der med tilfrids, formedelst de ere nu icke ved Middeler det fra mig at indløse, och samme Goeds ligger dennem temmelig vijt fra och der imod mig megit beleyligt efftersom det ligger dicht ved Svendstrup och udi de samme Byer, huor en Deel af Svendstrup Goeds er beliggendis.

[ikke egenhændigt, underskrift mangler]

RA. Indlæg til Sjæll. Tegnelse 1665, 14. november, nr. 569—70.

27.

Imod huis som resterer af det min Hustruis sl. Moeder af kongl. Ma. pantsatte Goeds och jeg effter kongl. Ma. naadigste Tilladelse til Eyendom becommendis vorder refunderis

1. En hans Excell. Hr. Statholders Obligation dat. den 1. Octobr 1664 paa 5.000 Rdr. in Sp.
Derpaa resterende Rente fra Brefuids Dato indtil denne Tiid 450 Rd.
2. Noch en velbem.te Hr. Statholders Obligat. daterit den 14 Martii 1665 paa 2.000 Rd. Sp.
Imidlertiid forfalden Rente 125 Rd.
3. Huis det naadigst schulle behage hans kongl. Ma., som jeg underdaanigst formoeder, att min Bestallung mig her udi maa beregnis, angaar den fra Martini 1660 och bedrager sig til Martini sidst forleden 1665 7.500 Rd.
4. Huis jeg paa Biske Residentzens nødvendigst Reparation forgangen Aar effter Hr. Rentemester Møllers Beuilling och Begiæring hafuer udlagt beløber sig effter Regnschabitz Formelding 160 Rd.
Huad meere jeg her paa blifuer schyldig schal underdaanigst vorde contentierit, naar jeg faar Summen at vijde.

Kiøbenhavn
den 31 Martii 1666.

Hans Svane

Påtegning: Er affbetaldt meed Jordegodtz till Eyendomb udi Suendstrupgaardts Ampt. Den 14 Aprilis 1666.

Jens Søfrensøn
Mpria

[Kun underskrift egenhændig]. Gl. signatur: Svenstrup nr. 32 a

RA. Rtk. Koncepter og Indlæg til Skødebøgerne 1660—79 (212.58).

28.

Højestærede Hr. Ober Secreterer
megit fortroede gode Wen!

Efftersom det nu naadigst hafuer behaget hans kongl: Ma. min allernaadigste Herre at forunde mig Svendstrupgaard med tilliggende Goeds til Eyendomb, och Sogne Præsten der sammesteds Hr. Ifuer Brochmand altid er suag och schrøbelig, ja nu fornemmelig har Siugdømmen saa tiltagit, at hand neppelig trois til Lifued. Da beder jeg Hr. Obr. Secreterer som min hulde Wen her med thienistvilligen, at hand ved forderligst Leylighed vil andrage denne min underdaanigst Begiering for hans kongl. Ma. min naadigste Herre, att det naadigst maatte worde tillat samme Kald effter bem.te Prestis Død at maatte schee effter Ordinantzen; och dersom da hans kongl. Ma. naadigst der udi consenterer, huilched jeg udi ald underdaanighed formoeder, var jeg gierne begierendis mig maatte et Breff der paa forfærdigis och udi saadan Stiil forfattes at inted andet for eller sijden udgaaet, det schulle kunde omstøde. Hr. Obr. Secreterer obligerer mig sig høylig ved detz forretning; dersom det vorder proponerit och hans Excell. Hr. Statholders Neruerelse tviler jeg ey paa god Expedition, efftersom jeg tilforn hafuer talt med hans Excell. her om, som da lofuede alt got.

Havniæ den 14. Aprilis
1666

Hr. Ober Secreterers
plichtuilligst T.
Hans Svane

[kun underskriften egenhændig]

RA. Indlæg til Sjællandske Tegnelse 1666, 17. april, nr. 195.

29.

Giøre alle vitterligt. At efftersom vi for nogen kort Tijd siden till os elschelige N. N. schiødt och avhændet hafuer Svendstrups Gaard med dertill liggende Goedtz samt Diaconatet som tilforn haffuer ligget under Roeschild Capittel. Och det med slig Vilchor at vi ville haffue os och vore arff Successorer forbeholdne ^aJus Reluitionis^a effter Schiødens videre Formeldning. Da formedelst Gaardens Biugning schal være

meget brøstfeldig, til Vengerne och Marcherne at indige och indheigne, samt Goedtzet at indrette stor Vmage och Bekostning behøffuis. Gaarden med Ladegaarden och en stor Deel af Godtzet haffuer ligget under Capittelet i Roeskilde, det øfrige befindis at haffue været Strægodtz. Hafuer vi af synderlig Gunst och Naade vndt och bevilget, saa som vi och hermed vnder och bevilger for. ne N. N. hans Hustrue, Børn och Arfvinger, at de samme Gaard och Goedtz med huis dertill^b lagt vorder maa^c niude och beholde^d vden nogen Reluution af os och voris Arff Successorer at præ-tenderis. Saavelsom ocsaa med lige Condition^e her och udi Schiøden formeldis, til andre at selge och afhænde.

[med Svanes sekretærs hånd, flg. rettelser er foretaget af Svane egenhændigt:] ^{a-a} overstreget og erstattet med: at naar vi naadigst bliffer sindet eller os til pas kommer, forschreffne gods os igien at tilforhandle da det at komme os igien til løsen [herefter nogle atter overstregede, praktisk talt ulæselige ord],

^b rettet til: dervnder,

^c indføjet: til evindelig ejendom,

^d tilføjet: och,

^e tilføjet: som forschrefvet staaar

RA. Koncept til Sjællandske Tegnelser 1666, 24. dec. nr. 709.

Tillæg.

Salutem in Ch.o Jesu perenne. . . [87]

Reverendissime ac Eminentissime D.ne Archiepiscopo, Patrone et Affinis humili animi cultu ætatem colende, suspiciende, efftersom en casus inopinatus hafr sig her vdi St. Peder Kirche, nest affvigte D.nico Reminiscere sig til-draget, at *er.* hen ved 40 Personer ved Alteret bleven communicerede med fransch Brendevin, oc sacramentet aff min Medtiener H. Eyler administreret samme tid, da kand jeg iche andet end lade Eders Eminentz Saadant betimeligen

[87] Afslidte bogstaver betegnes med . . , udfyldninger med *kursiv*. — Missivet til Svane, der godtog forklaringen og bestemte, at drengen skulle slippe med at stå åbenbart skrifte og betale en lille bod til de fattige, er trykt af H. F. Rørdam, Danske Kirkelove III, 1889, s. 428f.

med sine Omstendigheder *vide*: At ieg iche effter min flittige inquisition kand fornemme den fattige Mand H. Eyler nogen schyld at haffve Ej heller Klocheren, som Vinen vdi Kirchens Sedvanlige Kande paa Vinkielderen hafer affhentet, Ej heller Vintapperen, som vaar selff vpasselig oc laa ved Sengen samme dag, Men Kielderdrengen, som vdi stor vbetenchsomhed tappet Vinen aff et fransch Brendevins fad oc viste iche andet end det var Reen Vin, Samme dreng hafr ichun en gang veret til Guds Bord, oc ellers aff Naturen en from oc meget stille oc Gudfryctig dreng, huilchet mig med hans vmaadelig hiertens anger oc graad meget moverer. Jeg derfor meget ydmygeligen begierer Eders Eminenzis gode betenchende huorledis denne casus kand best modereris. Jeg hafr formeent drengen Sacramentetz deelachtighed til hans store forargelse bliffr publice deprecet, oc noget lidet effter sine ringe vilchor, aff sin Løn gifr til de fattige; dog alle ting hafr ieg henstillet til Eders høyærværdighedz gode gunstige oc Milde Kiendelse oc Vilie.

Den dannemand H. Jørgen i Tybjerg lengis oc hiertelig effter Eders højærværdighedz gode resolution paa det, hand selff oc Jeg paa hans Vegne, nogle gange hafr Eders Eminentz, hans Gifftermaal anlangendis, andragit, Jeg beder ydmygeligen oc Sønligen hand maatte dog med et ynscheligt giensvar bliffve aff Eders Eminentz recreeret, Sandelig, Gud scheer en behagelig tieniste.

Vil her med haffve V. R. et Emin. med Kierriste hustru, Børn oc alt kierthaffvende den høyeste Gud til langvarig Velgaaende ydmygeligen oc troligen befalet, forbliffvendis

Hans høyærværdighedz oc Eminentzis
ved [!] villigste Tiener

Nestvedt d. 14. Martij Hans Bacher

1661

Udskrift: Høy-ær-Værdige, høyhæderlig oc høylerdt Mand
D. Hans SVane kongl. Mayt. Raad, Assessori in
Collegio Stat, Erchebiscop vdi Danmarch oc
Norge, Præsident in collegio Consistoriali oc Superintendent ofr Sædlandz Stifft min høyærede Patron dette meget ydmygeligen

Kiøbenhafn.

Kancellipåtegning: Memorial om en i Nsted som haver
faad Brendevin i stedet for Vin til Sacramented.
B. til Bispen dend 23. martj 61

RA. Indlæg til Sjællandske Tegnelser 1661, 23. marts,
nr. 175.